

Razvoj specifičnih oblika turizma na području grada Osijeka

Brkić, Vanesa

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:177122>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij kulture i turizma (jednopedmetni)

Vanesa Brkić

**Razvoj specifičnih oblika turizma na području grada
Osijeka**

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Preddiplomski studij kulture i turizma (jednopedmetni)

Razvoj specifičnih oblika turizma na području grada Osijeka

Završni rad

Student/ica:

Vanesa Brkić

Mentor/ica:

doc.dr.sc. Tomislav Klarin

Zadar, 2020.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Vanesa Brkić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Razvoj specifičnih oblika turizma na području grada Osijeka** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. rujan 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TURIZAM U SVIJETU I U HRVATSKOJ.....	2
2.1. Suvremeni turistički trendovi.....	4
2.2. Turizam u Hrvatskoj.....	7
2.3. Specifični oblici turizma.....	10
2.4. Specifični oblici turizma u svijetu i Hrvatskoj.....	13
3. TURIZAM NA PODRUČJU GRADA OSIJEKA.....	20
3.1. Resursno – atrakcijska osnova grada Osijeka.....	20
3.1.1. Prirodno-geografske značajke prostora.....	21
3.1.2. Kulturno-povijesna baština.....	22
3.1.3. Prirodna lječilišta.....	26
3.1.4. Sportsko- rekreacijske građevine i tereni.....	27
3.1.5. Ostali izravni turistički resursi.....	28
3.1.6. Turistička razvijenost i turistički promet.....	29
3.2. Razvijenost specifičnih oblika turizma u gradu Osijeku.....	30
4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE.....	35
4.1. Metodologija istraživanja.....	35
4.2. Rezultati istraživanja.....	36
4.3. Rasprava rezultata istraživanja.....	37
5. MOGUĆNOSTI RAZVOJA SPECIFIČNIH OBLIKA TURIZMA NA PODRUČJU GRADA OSIJEKA.....	38
6. ZAKLJUČAK.....	42
SAŽETAK.....	43
SUMMARY.....	44
LITERATURA.....	45
POPIS TABLICA.....	51
POPIS SLIKA.....	51
ŽIVOTOPIS.....	52

1. UVOD

Turizam kao vodeća gospodarska aktivnost u Republici Hrvatskoj i u svijetu, svake godine postaje bilježi rastući trend zbog čega on postaje sve važniji aspekt ukupne globalne ekonomije. Turizam pomaže razvijati gospodarski nerazvijena područja, zapošljava veliki broj ljudi, potiče međunarodnu razmjenu dobara, smanjuje socijalne i klasne razlike, potiče ljude na kretanje te posjeduje još niz pozitivnih ekonomskih i neekonomskih učinaka. Unatoč svemu tome, postoje i negativni učinci koje donosi sa sobom, među kojima se najviše ističe masovni ili uniformirani turizam. Masovni turizam najviše je vidljiv na području Sredozemlja, uključujući i Republiku Hrvatsku gdje turisti dolaze isključivo zbog sunca i mora. Kako bi Hrvatska stvorila prepoznatljivi turistički proizvod i imidž destinacije, potrebno je dosljedno razvijati specifične oblike turizma koji se često ne uklapaju u okvire masovnog turizma. Hrvatska ima puno potencijala koje tek treba vidjeti, ne samo na obalnom dijelu zemlje, već u svojoj unutrašnjosti; prekrasna prirodna baština, bogata flora i fauna, kulturne znamenitosti, povijesni ostaci od prapovijesti do današnjih dana, dvorci, termalni izvori, svetišta, plovne rijeke koje mogu razvijati riječni turizam, močvara, nepreglednih vinograda i ostalog. Razvoj kontinentalnog turizma put je do razvoja održivog i cjelogodišnjeg turizma kojemu se i teži. Konkretno, cilj rada je prikazati resursnu osnovu grada Osijek i okolice te trenutni turistički promet i u konačnici ukazati na mogućnosti razvoja specifičnih oblika turizma. Za potrebe istraživanja, kojeg čini intervju s ukupno osam esejskih pitanja, ispitalo se mišljenje lokalnog stanovništva i ugostiteljskih objekata. Cilj istraživanja je izrada SWOT analize putem koje će se uvidjeti prednosti, nedostaci, snage i slabosti u razvoju turizma grada Osijeka i okolice.

Ovaj završni rad sastavljen je od 5 poglavlja- uvoda s opisom cilja i predmeta rada, u drugom poglavlju objašnjava se pojam ključnih turističkih pojmova, pozitivni i negativni učinci turizma i analizira se turistički promet. U trećem poglavlju analizira se turistička atrakcijska osnova na području grada Osijeka, a na osnovi utvrđenih resursa opisuju se i razvijeni specifični oblici turizma. Četvrto poglavlje namijenjeno je empirijskom istraživanju te izradi SWOT analize na temelju koje je sastavljeno peto poglavlje s opisom stvarnih mogućnosti razvoja turizma te konačno zaključak u petom poglavlju.

2. TURIZAM U SVIJETU I U HRVATSKOJ

Termin *turizam* može se opisati kao jedan složen fenomen koji, godinu za godinom, postaje sve važniji dio globalne ekonomije te kao gospodarski sustav koji čini komponentu od nekoliko gospodarskih grana.

Danas se turizam može definirati na razne načine, s različitih gledišta, a jedna od najkompletnijih, prema Hunzikeru i Krapftu iz 1942.godine koju je kasnije nadopunio AIEST (International Association of Scientific Experts in Tourism) glasi: „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost.“¹

Iz definicije mogu se razlučiti dvije glavne komponente od kojih se ona sastoji, a to su ekonomska i neekonomska. One se također gledaju kao pozitivni učinci turizma koji doprinose ukupnom gospodarstvu unutar neke države. Pozitivne neekonomske, odnosno socijalne funkcije obuhvaćaju područje zdravstva, rekreacije, kulture, obrazovanja te politike. Zdravstvena funkcija datira od samih početaka turističkih kretanja, kao glavni motiv putovanja, dok je u današnje vrijeme fokus na preventivnom zdravstvenom turizmu. Rekreacijska funkcija danas čini glavni motiv turističkog kretanja. Može se utvrditi da svako turističko putovanje doprinosi obrazovanju i općoj kulturi ljudi zbog povećavanja zainteresiranosti za različitim kulturama i pripadajućom kulturno-povijesnom baštinom, što je rezultat kulturno-obrazovne funkcije. Zahvaljujući turizmu smanjuju se socijalne i klasne razlike i na taj način dolazi do međusobnog razumijevanja i poštivanja među različitim narodima i kulturama, a ova funkcija naziva se političkom i socijalnom funkcijom.²

Ekonomске funkcije turizma su sljedeće:

1. Multiplikativna funkcija koja umnožava ukupne dohotke i potiče ostale gospodarske aktivnosti.
2. Induktivna funkcija razvija se iz multiplikativne kada dolazi do unaprijeđenja postojeće i stvaranja nove turističke ponude, također je razlog povećanja kupovne moći lokalnog stanovništva u kojem je turizam razvijen.

¹ Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002., str. 5.

² Bartolucci, B. *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb, Školska knjiga, 2013., str. 34.

3. Konverzijska funkcija pretvara neprivredne (prirodne i društvene) resurse u privredne koji bez turističke aktivnosti ne bi ostvarili prihod.
4. Apsorpcijska funkcija pridonosi uravnoteženju robno novčanih odnosa.
5. Funkcija zapošljavanja stvara veliki broj novih radnih mjesta, u Republici Hrvatskoj dominiraju žene, starije osobe, broj zaposlenih s nižim stupnjem obrazovanja te sezonski zaposlenici.
6. Funkcija razvoja gospodarski nerazvijenih područja putem turizma.
7. Funkcija uravnoteženja platne bilance koja se sastoji od svih gospodarskih transakcija jedne države s drugim državama unutar razdoblja od jedne godine.
8. Funkcija stimuliranja razmjene dobara na internacionalnoj razini koja se u turizmu manifestira u izvozu usluga čiji su prihodi iznimno važni za ukupno gospodarstvo jedne zemlje.
9. Integracijska funkcija očituje se u tome da određena regija jedne zemlje postaje vodeća u gospodarskom razvoju.
10. Akceleracijska funkcija omogućuje da turizam razvija specifična područja brže nego što to čine neke druge gospodarske aktivnosti. ³

Unatoč velikom broju pozitivnih strana, postoje i negativni učinci koje turizam donosi sa sobom. Nagli razvoj turizma nakon Drugog svjetskog rata doveo je do pojave masovnog turizma, posebice na području Sredozemlja. Takav oblik turizma ima izrazitu sezonalnost što dovodi do preopterećenosti smještajnih jedinica, onečišćenja, degradacije kulturnih i prirodnih dobara, gradskih i prometnih gužvi.⁴

Nadalje, Kušen upućuje na još neke negativne posljedice masovnog turizma kao što su ugroženost vegetacije, zagađenje vode i zraka, porast cijena nekretnina, gradska buka, preobrazba turistički razvijenih mjesta, arhitektonsko „vizualno zagađenje“ te različite negativne socio-kulturne posljedice.⁵

Usko povezan termin uz definiciju turizma jest izvršitelj samog putovanja, a to je turist. Svjetska turistička organizacija ili UNWTO (World tourism organization) svrstava sve putnike na posjetitelje, turiste i izletnike. Posjetitelji su oni putnici koji privremeno borave izvan mjesta

³ ibidem, str. 37.- 46.

⁴ Negativne strane masovnog turizma, *Bioci.hr*, <http://bioci.hr/negativne-strane-masovnog-turizma/> (14.07.2020.)

⁵ Kušen, E. *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb, Institut za turizam, 2002., str. 10.

svog stalnog prebivališta u kojem ne obavljaju nikakvu gospodarsku djelatnost. Prema Cohenu turist predstavlja putnika koji odlazi na neučestalo putovanje privremenog karaktera, a čije je putovanje motivirano doživljajima. Za razliku od turista, izletnici borave u određenoj turističkoj destinaciji manje od jednoga dana.⁶ Turistička motivacija nalazi se već u definiciji turista, a to je očekivanje zadovoljstva tijekom cijelog putovanja. Drugim riječima, to su različiti socio-psihološki čimbenici koji turiste motiviraju na putovanja, a koji se dijele na push i pull faktore. Push faktori su oni faktori motivirani željom za promjenom sredine, brigom o vlastitom mentalnom i fizičkom zdravlju, druženjem s obitelji, partnerom ili prijateljima, opuštanjem radi smanjivanja razine stresa, samospoznajom te zbog znatiželje i pomodnosti. Tek nakon poimanja kojim push faktorom je turist motiviran, dolaze pull faktori pomoću kojih on odabire vrstu putovanja prilagođeno toj želji. Primjerice, ako je njegova glavna motivacija znatiželja glede kulturnih različitosti odabrao bi zemlju poput Indije ili Kine.⁷

Na osnovi ovog tumačenja može se zaključiti da se turistička aktivnost odvija isključivo izvan mjesta stalnog prebivališta, a takav prostor naziva se turističkom destinacijom te predstavlja: „...lokalitet, mjesto, regiju, zemlju, skupinu zemalja, pa čak i kontinent kao odredište turističkog putovanja.“ Destinacija se sastoji od fiksnih i varijabilnih čimbenika, pa dok se fiksni čimbenici poput kulturne i prirodne baštine, turističke infrastrukture i suprastrukture ne mogu mijenjati, varijabilni ovise o turističkom proizvodu, odnosno uloženom radu za plasiranje turističke robe na tržište.⁸

2.1. Suvremeni turistički trendovi

Turizam se, u novije vrijeme, sve više prepoznaje kao potreba nametnuta modernom društvu, a ne kao luksuz namijenjen bogatijem društvenom sloju. Iako se ljudske potrebe mogu podijeliti na egzistencijalne ili fiziološke te one društvene i luksuzne, turističke potrebe koje su sekundarne, postaju sve važniji dio ljudskih života. Shodno tomu, treba naglasiti da, iako se smanjuje stupanj elastičnosti zbog povećanja životnog standarda, nije moguće da one postanu primarna potreba zbog velikog broja ograničavajućih faktora.⁹

⁶ Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002., str. 5. prema Jokić, B. *Turizam u sociokulturološkoj perspektivi*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 1994., str. 52.

⁷ Šuran, F. *Slobodno vrijeme, putovanje i turizam: sociološki pristup*, Buje-Buie, Happy- obrt za pružanje usluga i izdavačku djelatnost, 2016., str. 42.- 43.

⁸ Petrić, L. *Osnove turizma*, Split, Sveučilište u Splitu: Ekonomski fakultet, 2007., str. 49.-50.

⁹ Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002., str. 23.

Kao posljedica takvog trenda svake godine se povećava ukupni broj međunarodnih turističkih dolazaka i to ponajviše u Europi, točnije u zemljama Sredozemlja, gdje pripada i Hrvatska. S povećanjem međunarodnih turističkih dolazaka povećavaju se i ukupni prihodi od turizma kako na državnoj tak i na globalnoj razini.

Tablica 1: Podaci u svijetu i Europi za 2018. godinu

	Svijet	Europa
Međunarodni turistički dolasci	1, 4 milijardi	716 milijuna (51% svjetskog turizma)
Porast u odnosu na prethodnu godinu	6%	5%
Ukupni prihodi od međunarodnog turizma	1,7 bilijuna USD	570 milijardi USD

Izvor: International tourism highlights, 2019. edition, 28.08.2019., unwto.org, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (14.07.2020.)

Tablica 2: Podaci u svijetu i Europi za 2019. godinu

	Svijet	Europa
Međunarodni turistički dolasci	1, 5 milijardi	742 milijuna (51% svjetskog turizma)
Porast u odnosu na prethodnu godinu	4%	4%

Izvor: World tourism barometer, Volume 18, siječanj, 2020., unwto.org, https://webunwto.s3.euwest1.amazonaws.com/s3fspublic/202001/Excerpt_UNWTO_Barom20_01_January.pdf (14.07.2020.)

Iz prethodnih tablica može se zaključiti da turizam ima rastući trend zahvaljujući relativno snažnoj globalnoj ekonomiji, rastućem broju srednje klase ekonomija u nastajanju, tehnološkom napretku, novim poslovnim modelima, pristupačnim troškovima putovanja i olakšavanjem izdavanja viza. Očekuje se da će digitalizacija, inovacije, veća dostupnost i promjene u društvu nastaviti oblikovati turistički sektor. Europa, bez obzira na svoju veličinu u usporedbi s drugim kontinentima, čini više od pola ukupnog svjetskog turizma. Razlog toliko velike posjećenosti Europe su njezin raznovrsan krajolik, bogata prirodna i kulturna baština i ugodna klima. Unatoč svojoj masovnosti koja dovodi do velikog broja negativnih posljedica, turizam ipak pomaže razvoju gospodarski nerazvijenih

zemalja, smanjuje nezaposlenost i pozitivno utječe na životni standard. Ukratko, turizam pridonosi izgradnji boljeg života stanovnika zemalja u razvoju.

Osim općeg porasta ukupnog broja međunarodnih turističkih dolazaka, novi trendovi u turizmu koji će biti zastupljeni u bližoj budućnosti, značajno se mijenjaju. Budući da sve više ljudi postaje ekološki osviješteno, promovira se i takav način putovanja – s minimalnim utjecajem na okoliš. Osim povratka u prirodu, turisti žele što bolje upoznati kulturu posjećene destinacije, stoga više vremena provode s lokalnim stanovništvom u dijelovima koji su manje turistički posjećeni, isprobavaju izvornu hranu, istražuju tradicijske običaje i sudjeluju u lokalnim manifestacijama. Takvi trendovi uzrokovani su, ne samo željom za očuvanjem okoliša, nego globalizacijom, tehnološkom napretkom i inovacijama.¹⁰ Ovo potvrđuje i UNWTO-u potrošačkim načelima putovanja iz 2019. godine: putovanja radi osobne promjene (iskustvo u načinu života lokalnog stanovništva), putovanja koja prikazuju „Instagram“ trenutke, iskustva i destinacije, putovanja u potrazi za zdravim načinom života, individualna i višegeneracijska putovanja, podizanje svijesti o održivosti.¹¹

Unatoč suvremenim trendovima koji dobivaju sve veći broj svojih sljedbenika, UNWTO prema istraživanjima iz 2018. godine prikazuje malo drugačiju sliku. Još uvijek 56% ukupnih međunarodnih turističkih dolazaka pripisuje se odmoru i rekreaciji, 27% turista putuje radi posjete rodbini i prijateljima, zdravlja i religije, 12% putovanja poslovnog su ili profesionalnog karaktera, dok ostalih 5% nije točno određeno. Na području Europe situacija je slična, 59% turističkih dolazaka odvija se zbog odmora i rekreacije, 27% zbog posjete rodbini i prijateljima, zdravlja i religije te 14% poslovnih putovanja.¹²

S obzirom na porast ukupnih kućnih prihoda te općeg obrazovanja stanovništva, poraslo je i zanimanje za kulturom i edukativnim sadržajem. Razvoj tehnologije također ima značajnu ulogu u suvremenim turističkim trendovima zbog široke dostupnosti informacija, a većina smještajnih jedinica, prijevoznih karti te raznih ulaznica danas se rezerviraju i kupuju putem interneta. Zbog suvremenog načina života raste razina stresa i užurbanosti, posebice u većim sredinama, a

¹⁰ Trendovi u turizmu u 2020.godini i u novom desetljeću, hrturizam.hr, <https://hrturizam.hr/trendovi-u-turizmu-u-2020-godini-i-u-novom-desetljeću/> (15.07.2020.)

¹¹ World tourism barometer, Volume 18, siječanj, 2020., unwto.org, https://webunwto.s3.euwest1.amazonaws.com/s3fspublic/202001/Excerpt_UNWTO_Barom20_01_January.pdf (15.07.2020.)

¹² Global and regional tourism performance, International tourism results, World 2019., unwto.org, <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance> (29.08.2020.)

sukladno tome raste i briga za očuvanjem zdravlja, stoga ljudi za vrijeme godišnjih odmora nastoje što više boraviti u prirodi, rekreirati se te baviti raznim sportskim aktivnostima. Bitno je spomenuti da se s višim životnim standardom smanjuje količina slobodnog vremena, tako da se turisti odlučuju na kraća putovanja nekoliko puta u godini. Pored svih pozitivnih promjena, postoje ipak i negativni trendovi; primjerice terorizam i ratovi koji dovode do nesigurnosti.¹³ Aktualan trend u tekućoj godini koji vrlo nepovoljno utječe na turizam jest pandemija COVID-a 19 zbog kojeg je otkazan i odgođen veliki broj individualnih i organiziranih putovanja, letova te sva veća okupljanja prilikom sportskih, kulturnih, umjetničkih i glazbenih događanja. Sa smanjenjem ukupnih međunarodnih dolazaka, značajno će se smanjiti i prihodi od turizma što će utjecati na tok globalnog gospodarstva.

2.2. Turizam u Hrvatskoj

Turizam u Hrvatskoj ima dugu povijest i tradiciju koja počinje još u doba rimske okupacije, a može se podijeliti na 6 faza:

1. faza ili razdoblje pojava sličnih turizmu za vrijeme Rimskog Carstva obilježena je zdravstvenim turizmom pa se tako izgrađuju termalne toplice na području kontinentalne Hrvatske.
2. faza, točnije faza znatizelje pojavljuje se pred kraj 19. stoljeća tijekom kojeg se izgrađuju prvi smještajni kapaciteti smješteni na obalama Jadranskog mora. Tijekom ove faze putovanja su si mogli priuštiti isključivo bogatiji slojevi društva.
3. faza naziva se fazom osvješćivanja traje od početka prošloga stoljeća sve do završetka Prvog svjetskog rata, a obilježila ju je izgradnja zdravstveno-turističkih centara na području Jadrana.
4. faza ili faza prvih postignuća pojavljuje se u razdoblju između dvaju svjetskih ratova, obilježena je porastom turističke aktivnosti na području Republike Hrvatske.
5. faza obilježava period od kraja Drugog svjetskog rata 1991. godine. Iako je u prvoj etapi ove faze turizam stavljen u drugi plan, u drugoj ipak dolazi do značajnog porasta turističkog prometa zbog čega se ova faza naziva i fazom intenzivnog turističkog razvoja.

¹³ Slivar, I., Golja T. *Europsko turističko tržište i trendovi razvoja*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, 2016., str. 29.

6. faza ili faza oporavka traje sve do kraja 20. stoljeća tijekom koje dolazi do privatizacijskih afera u turizmu.¹⁴

Kako razvoj turizma još uvijek nije stao, tako raste i ukupan broj međunarodnih turističkih dolazaka svake godine. Otkriće ljekovitih svojstava boravka u područjima mediteranske klime počelo je privlačiti sve veći broj ljudi. Zbog takvog naglog porasta u potražnji za boravkom na Jadranskoj obali počeli su se masovno izgrađivati smještajni kapaciteti kako bi se mogli prihvatiti milijune turista.¹⁵ Tijekom daljnjeg razvoja primorski turizam je, s vremenom, stekao masovni karakter i izrazitu sezonalnost. Najveći broj turističkih dolazaka realizira se u srpnju i kolovozu, a to se može vidjeti iz sljedeće dvije tablice, od kojih prva prikazuje podatke o dolascima i noćenjima tijekom ljetnih mjeseci, a druga tijekom jedne cijele godine. Podatci vrijede za 2018. i 2019. godinu.

Tablica 3: Ukupni dolasci i noćenja u Hrvatskoj u srpnju i kolovozu za 2018. i 2019. godinu

	2018. godina		2019. godina	
	Srpanj	Kolovoz	Srpanj	Kolovoz
Broj noćenja	25.918.243	27.050.659	25.522.680	27.771.360
Broj dolazaka	4.330.377	4.369.121	4.325.686	4.712.039

Izvor: Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/> (13.07.2020.)

Tablica 4: Dolasci i noćenja stranih i domaćih turista u Hrvatskoj za 2018. i 2019. godinu

	2018. godina	2019. godina
Dolasci stranih turista	16.644.871	17.353.488
Dolasci domaćih turista	2.021.709	2.212.658
Ukupan broj dolazaka	18.666.580	19.566.146
Noćenja stranih turista	83.175.143	84.147.631
Noćenja domaćih turista	6.476.646	7.095.300
Ukupan broj noćenja	89.651.789	91.242.931

Izvor: Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/> (13.07.2020.)

Istarska županija je 2018. godine imala 26,2 milijuna noćenja te postigla najbolje rezultate ostvarujući 4,3 milijuna dolazaka, na drugom mjestu je Splitsko- dalmatinska županija, dok je

¹⁴ Čavlek, N. et al. *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011., str. 45.

¹⁵ Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002. str. 152.

Požeško-slavonska na zadnjem mjestu sa 16 252 dolaska i 36 134 noćenja. Iste godine Osječko-baranjska županija ostvarila je 99 025 dolaska i 194 904 noćenja. Ukupni prihodi, 2018. godine, bili su 12 milijardi eura u segmentu međunarodnog turizma.¹⁶ U 2019. godini Istarska županija je, prateći trend od prethodne, zabilježila lagani rast sa 4,5 milijuna dolazaka dok se broj noćenja povećao na 26,4 milijuna, a Splitsko-dalmatinska zadržala je drugo mjesto u rezultatima. Ponovno, Požeško-slavonska sa 19 706 dolazaka i 41 486 noćenja čini najmanje posjećenu županiju Republike Hrvatske. Osječko-baranjska županija ostvaruje 107 598 dolazaka i 217 692 noćenja.¹⁷ Prema ovim podacima, može se jednostavno zaključiti da je najveći turistički promet zastupljen na obalnim dijelovima Hrvatske.

Turisti koji posjećuju Hrvatsku kao najveći motiv dolaska navode prirodne resurse poput mora i prirodnih ljepota, zbog čega oni i čine osnovu turističke ponude u Republici Hrvatskoj, tzv. turistički proizvod „sunce i more“. Prirodni resursi omogućavaju turistima veliki broj rekreativnih i sportskih aktivnosti kao i zadovoljenje zdravstvenih potreba.¹⁸

Prema zadnjem TOMAS istraživanju 2017. godine, između ostalog, ispitala se i motivacija dolaska turista u Republiku Hrvatsku. Iako pasivni odmor i dalje privlači više od polovice gostiju, preciznije njih 55%, taj je postotak smanjen za 20% prema podacima iz 2014. godine. Razlog tome su novi trendovi u turizmu, pa tako doživljaji i nova iskustva čine 30% ukupne motivacije za dolaskom, zatim gastronomija sa 29%, slijedi zabava (24%) te sport i rekreacija (20%), a na zadnjem mjestu su wellness (8%) i zdravlje (7%). Povećava se udio gostiju veće platežne moći.¹⁹

Iako Republika Hrvatska ima bogatu prirodnu i kulturnu baštinu, može se utvrditi da je njezina turistička infrastruktura relativno skromna zbog nedostatka novih turističkih atrakcija poput golf terena, zabavnih parkova, novih kongresnih centara, biciklističkih staza, atrakcija prilagođenih sportskom i planinskom turizmu i slično. Takve turističke atrakcije dovele bi do stvaranja jedinstvenog proizvodnog miksa poznatog na međunarodnoj razini, a uključivanjem

¹⁶Dolasci i noćenja turista u 2018. godini, Zagreb, 15.2.2019., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-02_01_2018.htm (13.07.2020.)

¹⁷Dolasci i noćenja turista u 2019.godini, Zagreb, 28.2.2020., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm?fbclid=IwAR3ZJgpxkoxKv2KSEmWowJ68Spq1s8KXnKT8ahU5VEqHp_3-OkI_ttwoOw (13.07.2020.)

¹⁸Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002., str. 26.

¹⁹ Objavljeni rezultati istraživanja „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj- Tomas ljetu 2017.“, 06.08.2018., *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/objavljeni-rezultati-istrazivanja-stavovi-potrosnja-turista-u-hrvatskoj-tomas-ljeto-2017/> (17.07.2020.)

kontinentalnog dijela zemlje u turističke tokove produžilo bi se trajanje sezone te bi samim time došlo do razvoja cjelogodišnjeg turizma.

S obzirom na to da drugi oblici turizma postaju dostupniji, tako turizam koji se zasniva isključivo na turističkom proizvodu "sunce i more" sve teže i teže zadovoljava potrošače.²⁰ Dakle, turizam je od izuzetne važnosti za Republiku Hrvatsku jer čini jednu od glavnih gospodarskih djelatnosti, međutim njegova sezonalnost i masovnost sa sobom donose veliki broj negativnih učinaka. Strategija razvoja turizma u narednim godinama trebala bi svakako pratiti suvremene turističke trendove, odnosno fokusirati se na unaprjeđenje održivog i cjelogodišnjeg turizma kao i turističke infrastrukture. Jedno od rješenja jest poticanje razvoja specifičnih oblika turizma i to ne samo na obalnim dijelovima Hrvatske gdje je najveća koncentracija turističkog prometa, već i u njezinim kontinentalnim dijelovima.

2.3.Specifični oblici turizma

Specifični oblici turizma relativno su noviji pojam koji se pojavljuje kao odgovor na masovni turizam i sezonalnost, a usmjereni su isključivo na potrebe pojedinca. Drugim riječima, u središtu interesa nalazi se turistički motiv koji služi kao kriterij za podjelu specifičnih oblika turizma u više različitih grupa. Također, motiv jest upravo ono što specifične oblike turizma razlikuje od klasičnih vrsta turizma (primjerice, vrste turizma s obzirom na dob turista dijele se na: dječji, omladinski, turizam treće životne dobi).

Prije tumačenja termina „specifični oblici turizma“, potrebno je prvo pojasniti pojam turistički motiv. Općenito, motiv je stimulans koji pokreće čovjeka na akciju kako bi postigao zadani cilj, dok ga turistički motiv potiče na točno određenu akciju, a to je turističko kretanje. Turistički motivi nastaju kao popratna pojava određenog stupnja društvenog razvoja koje treba promatrati u sklopu društvenih motiva.²¹

Masovnost kao glavna karakteristika suvremenog turizma uzrokovana je njegovim naglim i nekontroliranim razvojem od 50-ih godina 20. do početka 21. stoljeća. Zbog velikog broja negativnih posljedica na okoliš, promet i prostor koje masovni turizam donosi sa sobom, pojavio se usuprot tome alternativni turizam čiji se izraz kasnije promijenio u *održivi turizam*. Nadalje,

²⁰ Grgić, I. et al. Could rural tourism revitalize rural areas in Croatia?, *Agroeconomia Croatica*. 7:2017. prema Skuras et al (2006), str. 98.

²¹ Brunsko, Z. Turistička motivacija, *Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, vol. 49 no. 1-2, 2020., str. 70.

tijekom 90-ih godina analizirale su se specifične motivacije dolaska turista u određenu destinaciju zbog čega se sve češće počeo upotrebljavati izraz *specifični oblici turizma*.²²

Čavlek definira specifične oblike turizma kao zasebnu grupu turističkih putovanja koja su potaknuta glavnim, specifičnim motivom kojim je turist kao potrošač potaknut na putovanje u destinaciju koja nudi upravo ono što ga zanima. Postoje dvije skupine specifičnih oblika turizma ako se uzmu u obzir resursi koji mogu biti prirodni i društveni. Prva grupa sastoji se od sportskog, nautičkog, zdravstvenog, ruralnog, lovnog i ribolovnog, robinzonskog turizma te naturizma i ekoturizma. Druga grupa obuhvaća kongresni, kulturni, vjerski, gastronomski i enofilski turizma te turizam događanja.²³

Sportski turizam ima rastući trend zbog toga što moderni turisti više ne putuju isključivo zbog pasivnog odmora, oni imaju želju za rekreacijom i sportom, ali i za pasivnim sudjelovanjem kao dio publike tijekom nekog sportskog događaja.²⁴

Nautički turizam čini iznimno važnu podvrstu specifičnih oblika turizma u Republici Hrvatskoj, ali i u svijetu, a definira se kao oblik turizma u kojem turist provode cijeli odmor ili veći dio vremena na plovilu kao glavni motiv putovanja.

Zdravlje kao glavni motiv putovanja u prvim razvojnim fazama turizma zadržao je glavnu ulogu sve do današnjih dana. Zdravstveni turizam, kao oblik turizma zasnovan na prirodnim resursima, predstavlja sva putovanja koja su motivirana preventivnim, kurativnim i rehabilitacijskim razlozima.²⁵

Ruralni turizam odvija se na prirodnom prostoru izvan urbanih centara u kojem djeluju seoska društva i zajednice baveći se tradicionalnim zanatima i poslovima koji su usko vezani uz prirodu. Turist obično boravi u prirodi, na svježem zraku s odsutnosti buke. Takva tradicija dovela je do razvoja nematerijalne kulturne baštine, kao što su ples, legenda i pjesma. Ostale vrste specifičnih oblika turizma poput avanturističkog, sportsko-rekreacijskog, zdravstvenog te obrazovnog turizma isprepliću se s ruralnim turizmom.²⁶

Lov i ribolov među prvim su ljudskim aktivnostima još iz doba mezolitika nakon sakupljanja plodova. Iako je lov u primitivno doba služio za preživljavanje, u novije je vrijeme postao dio

²² Čavlek, N. et al. *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011., str. 39.

²³ Ibidem, str. 40.

²⁴ Bartoluci., M. *Ekonomski učinci sporta u turizmu*, Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa "Menadžment u sportu i turizmu", Zagreb. 2004., str. 22.-27.

²⁵ Vukonić, B., Čavlek, N. *Rječnik turizma*, Zagreb, Masmedia, 2001. str. 454.

²⁶ Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006., str. 170.

kulture i zabave. Lovni i ribolovni turizam podrazumijevaju boravak izvan mjesta stalnog prebivališta kojemu je glavni motiv hvatanje divljih životinja u prirodi, odnosno riba ili morskih plodova na morima, jezerima i rijekama.

Robinzonski turizam ime je dobio prema jednom od najčitanijih romana Robinson Crusoe koji provodi 28 godina kao brodolomac. Ovaj oblik turizma odabir je onih turista koji žele boraviti u prirodi i osamljenim lokacijama gdje su daleko udaljeni od gradske buke i gužve.²⁷

Naturizam nije samo jedna grupa specifičnih oblika turizma, to je stil života, a podrazumijeva svakodnevno ili povremeno nenošenje odjevnih predmeta u vlastitom domu ili na plaži. Sve više ljudi otkriva prednosti koje naturizam donosi sa sobom – doprinosi mentalnom, fizičkom i emocionalnom zdravlju.²⁸

Ekoturist je turist koji je odgovoran, drugim riječima onaj koji brine o očuvanju okoliša te pridonosi njegovoj zaštiti, a obično putuje u područja netaknute prirode koja nisu ili su djelomično transformirana. To se većinom odnosi na zaštićena područja poput parkova prirode, nacionalnih parkova, strogih rezervata itd. TIES (The international ecotourism society) strukturira dva glavna cilja ovog oblika turizma: 1) kako bi doprinijeli lokalnoj zajednici posjećene destinacije nužno je maksimalno smanjiti sve negativne utjecaje tijekom boravka, 2) potrebno je povećati osviještenosti što se tiče očuvanja okoliša.²⁹

Kongresni turizam je specifičan oblik turizma koji se diferencira od ostalih oblika po tome što je poslovnog karaktera, dakle glavni motiv putovanja nije odmor i opuštanje, već prisustvovanje turista na različitim kongresima, skupovima, sastancima i seminarima. Iako je ovaj oblik turizma vezan uz obavljanje gospodarske aktivnosti, što se kosi sa samom definicijom turizma, receptivne zemlje ipak pribrajaju prihode od kongresnog turizma te uključuju takve turiste u statistiku.³⁰

Zahvaljujući zainteresiranošću za kulturom došlo je do smanjenja zainteresiranosti za masovnim turizmom. Svjetska turistička organizacija opisuje kulturni turizam kao podvrstu specifičnih oblika turizma kojeg obuhvaćaju studijska putovanja, hodočašća, narodni plesovi i glazba,

²⁷ Hoće li robinzonski smještaj postati novi hit u Hrvatskoj, 13.06.2017., *Journal.hr*, <https://www.journal.hr/lifestyle/putovanja/hoce-li-robinzonski-smjestaj-postati-novi-hit-hrvatskoj/> (18.07.2020.)

²⁸ What is naturism?, *British naturism*, <https://www.bn.org.uk/aboutnaturism/> (18.07.2020.)

²⁹ Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006., str. 152.

³⁰ Kongresni turizam, *krk.hr*, http://www.krk.hr/ponuda/kongresni_turizam (17.07.2020.)

kulturna događanja te obilazak kulturno-povijesne baštine, drugim riječima sva putovanja u čijem se središtu nalazi kultura.³¹

Vjerski turizam može se definirati se kao specifičan oblik turizma u čijem su središtu putovanja s ciljem zadovoljenja religijskih i duhovnih potreba, sinonim za vjerski je hodočasnički turizam. Glavne aktivnosti povezuju se s kulturnim turizmom jer uključuju posjet sakralnim objektima poput crkvi, samostana, hramova što zapravo doprinosi očuvanju kulturno-povijesnih baštine.³²

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) opisuje gastronomski turizam kao putovanje u čijem je središtu zanimanja lokalna gastronomska ponuda, što podrazumijeva gastronomske manifestacije, tečajeve kuhanja te obilazak lokalnih proizvođača. Eno-turizam ili vinski turizam čini podvrstu gastronomskog turizma te uključuje posjet vinarijama, obilazak vinskih cesta i podruma te kušanje, konzumiranje i kupovanje vina.³³

Turizam događanja je među najmlađim specifičnim oblicima turizma, a uključuje posjet destinaciji primarno zbog određenog kulturnog, umjetničkog ili zabavnog događaja. Ovaj oblik turizma pomaže u kreiranju imidža destinacije, a time privlači još veći broj turista i produljuje sezonu.³⁴

2.4. Specifični oblici turizma u svijetu i Hrvatskoj

Iako se iz prethodnih poglavlja može zaključiti da su u Republici Hrvatskoj turisti najviše privučeni turističkim proizvodom „sunce i more“, ona ipak nudi znatno više od toga. Drugim riječima, Republika Hrvatska ima značajan potencijal za razvoj određenih grupa specifičnih oblika turizma, dok su neki su već i razvijeni.

Kao što je već spomenuto, kulturni turizam izrazito je važan za Hrvatsku jer povoljno utječe na sezonalnost i na koncentraciju turizma samo na obalnom dijelu zemlje. Za kulturne turiste posebno je važna atmosfera i imidž destinacije prilikom posjećivanja gradova. Dvije strategije razvoja kulturnog turizma su: obnova postojećih te gradnja novih kulturnih atrakcija i kulturna

³¹ Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006., str. 119.-121.

³² Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002., str 16.

³³ Domagoj Justament, Svjetska turistička organizacija objavila smjernice za razvoj gastronomskog turizma, 05.06.2019., hrturizam.hr, <https://hrturizam.hr/svjetska-turisticka-organizacija-objavila-smjernice-za-ravoj-gastronomskog-turizma/> (18.07.2020.)

³⁴ Jurić, A. *Turizam događaja*, Diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2016., str.12.

događanja koja će pozitivno utjecati na imidž destinacije i njezinu promociju.³⁵ Konkretno, za Hrvatsku bitno je razviti sljedeće proizvode kulturnog turizma: gradski, kreativni i vjerski turizam te turizam baštine i turizam događaja.³⁶ Prema TOMAS istraživanju kulturne znamenitosti i događanja bili su osmi motiv po redu za dolaskom u Hrvatsku, pretežno su to turisti srednje ili mlađe životne dobi više kupovne moći. Kulturni turisti u Hrvatskoj uglavnom posjećuju kulturno-povijesnu baštinu, galerije te muzeje. „Razvoj kulturnog turizma stimulira razvoj kulturnih atrakcija.“ Tako se brojnost španjolskih muzeja udvostručila zbog čega se povećao i ukupni broj inozemnih dolazaka između 1994. i 2013. godine s 4 na 20 milijuna.³⁷ Nadalje, Italija je paralelno s razvojem obalnog turizma velikog obima, razvila turističku i kulturnu baštinu na cijeloj zemlji. Portugal je također diverzificirao svoj turistički proizvod kako bi riješio problem visoke koncentracije obalnog turizma. Grčku mnogi smatraju sinonimom za kulturno-turističku destinaciju zbog duge kulturne povijesti, a ne zemljom kupališnog turizma.³⁸ Srodan s kulturnim turizmom je vjerski turizam koji izravno doprinosi očuvanju kulturno-povijesne baštine. Republika Hrvatska ima veliki broj svetišta, posebice marijanskih. Vjerski turizam u Hrvatskoj nije razvijen uglavnom zbog manjka smještajnih kapaciteta, a ponudom i uslugama ne mogu zadržati turiste dulje od jednog dana. Primjer razvijenog vjerskog turizma u Europi su Francuska i Italija, Lourdes i Loreto koji se mogu pohvaliti bogatim turističkim sadržajem i smještajnim kapacitetima koji mogu prihvatiti veliki broj hodočasnika.³⁹ Nautički turizam u Hrvatskoj ima značajan potencijal zbog prirodnih karakteristika koje privlače veliki broj nautičara; razvedenost obale, veliki broj otoka koji su iznimno atraktivni te čisto i toplo more. S obzirom na 2018., u 2019. godini luke nautičkog turizma ostvaruju porast prihoda za 7,2%. Porastao je i broj stalnih vezova od 4,6% i to u Šibensko-kninskoj županiji čije su luke nautičkog turizma iste godine ostvarile najveći prihod u iznosu od 233 milijuna kuna.⁴⁰ Najveća

³⁵ Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006., str.119.-127.

³⁶ Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, Zagreb, 2013., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf> (18.07.2020.)

³⁷ Tomljanović, R., Boranić Živoder, S. Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Zagreb, 2015., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (18.07.2020.)

³⁸ Demonja, D. Tourism and culture in the function of local economic development, *Podravina*, vol.14, broj 27, Koprivnica, 2015., str.190.-204.

³⁹ Hegeduš, I., Koščak, I. *Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj*, Stručni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 24.09.2013.

⁴⁰ Rihelj, G. Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma u 2019.godini, 15.05.2020., *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/kapaciteti-i-poslovanje-luka-nautickog-turizma-u-2019/> (18.07.2020.)

konkurencija u Sredozemnom moru su Italija, Grčka, Španjolska, Francuska i Turska. Usprkos prednosti nad ostalim zemljama koju Hrvatska stječe zahvaljujući prirodnim ljepotama, ostale zemlje nude više usluga i bolju kvalitetu istih unutar svojih luka.⁴¹

Istraživanje koje je proveo Škorić pokazalo je da obalne destinacije mogu imati koristi od sportskog turizma jer ono može utjecati na produženje turističke sezone. Konkretno, sportski i rekreacijski objekti su bili veća motivacija za dolaskom u travnju nego u kolovožu. Empirijska studija pokazala je da se, usprkos geografskim razlikama, najčešće spominju sportske aktivnosti poput biciklizma, šetnje, tenisa, ribolova i jahanja. Istovremeno, analiza internetskih stranica pokazala je nešto drugačiju situaciju, odnosno da se najviše spominje biciklizam, lov, ribolov planinarenje i tenis. Na upit da identificiraju najvažnije sportske aktivnosti za svoje odredište, većina ispitanika odabrala je biciklizam (49%) i šetnju (27%).⁴² Španjolska rješava sezonalnost razvojem sportskog turizma, a danas je među najrazvijenijim specifičnim oblicima turizma. Svoju turističku ponudu nadopunjuje različitim sportsko-rekreativnim sadržajima i događanjima te na taj način produljuje sezonu.⁴³ Cikloturizam kao dio sportskog turizma postaje sve važniji u europskim zemljama, a bicikl kao prijevozno sredstvo koristi se više nego ikada prije. Može se utvrditi da Hrvatska ima dobro povezanu mrežu biciklističkih staza, međutim potrebno je poraditi na valorizaciji i komercijalizaciji ovog turističkog proizvoda.⁴⁴

Razvoj zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj započeo je još za vrijeme rimske okupacije, spoznajom ljekovitosti termalnih izvora počeli su izgrađivati prve termalne toplice. Aquae Iasae, danas Varaždinske toplice najstarije su u Hrvatskoj. Ljekoviti elementi i danas se koriste u svrhu prevencije, liječenja, rehabilitacije raznih bolesti te odmor i rekreaciju. Ministarstvo turizma svrstava zdravstveni turizam među tri najvažnija aspekta razvoja turizma u Hrvatskoj. „TOMAS“ istraživanje iz 2018.godine pokazalo je da su korisnici usluga većinom strani turisti i to srednje te starije životne dobi. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji zdravstveni turizam svake godine raste 15-20% i tako čini najbrže rastući specifični oblik turizma. Wellness, lječilišni i medicinski

⁴¹ Nautički turizam- jedan od najperspektivnijih oblika hrvatskog turizma, 30.07.2020., *geografija.hr*, [https://www.geografija.hr teme/nauticki-turizam-jedan-od-najperspektivnijih-oblika-hrvatskog-turizma/\(18.07.2020.\)](https://www.geografija.hr teme/nauticki-turizam-jedan-od-najperspektivnijih-oblika-hrvatskog-turizma/(18.07.2020.))

⁴² Bartoluci, M., Škorić, S., Starešinić, Z. Sports tourism offer in Croatia, *Poslovna izvrsnot Zagreba*, god.X, br.2, 2016. prema Škorić, S. *Sportski turizam i njegovi učinci na turističke destinacije – primjer Istre / Sports tourism and its impact on tourism destinations – the case of Istria*, Acta turistica, 2008.

⁴³ Ratković, I. *Španjolska kao destinacija sportskog turizma*, Završni rad, Čakovec, 2017.

⁴⁴ Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, Zagreb, 2013., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf> (19.07.2020.)

turizam čine proizvode zdravstvenog turizma koji su najbitniji za Hrvatsku. Portal Medigo odabrao je deset najrazvijenijih zdravstvenih centara u svijetu među kojima su: Tajland za plastičnu kirurgiju, Malezija za dermatologiju, Njemačka za onkologiju, Kostarika za dentalnu njegu, Meksiko za stomatologiju itd.⁴⁵

Ruralni turizam u Hrvatskoj ima relativno kratku povijest, a počinje prvim registriranim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima 1998. godine - njih 32. Trenutno postoji 447 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava što je i dalje vrlo mali broj. Najveće poteškoće kojima su zahvaćena hrvatska ruralna područja ekonomskog su karaktera; velika nezaposlenost i niže plaće u odnosu na posao u gradu zbog čega mladi ljudi napuštaju ruralna područja sukladno nedostatku mogućnosti.⁴⁶ Prema podacima iz 1997.godine ruralni prostor u Republici Hrvatskoj zauzima čak 93% ukupne površine, međutim većina tog područja turistički je samo sporedna priča pored, najviše zastupljenog, maritimnog dijela Hrvatske. Može se utvrditi da je ponuda ruralnog turizma relativno slaba te nije jednako razvijena na svim područjima države. Ključni elementi za razvoj ruralnog turizma su fizičko-geografska obilježja određenog područja te opća i turistička razvijenost kao i nasljeđe poljoprivredne politike. Osim toga, bitno je omogućiti turistu pravi doživljaj seoskog života na način da se okuša u različitim aktivnostima, seoskim poslovima i tradicijskim zanatima. Potražnja za ruralnim turizmom u Hrvatskoj u posljednje vrijeme raste zbog veće svijesti turista, brige o okolišu, dostupnosti kulturne baštine i potrebe za odmorom, avanturama, uzbuđenjima i enogastronomskim iskustvom. Hrvatska se može pohvaliti i velikom brojkom zaštićenih prirodnih područja te biološkom raznolikošću zbog koje se pridružuje među najboljim zemljama u Europi. Prema registru zaštićenih područja Državnog zavoda za zaštitu prirode u Hrvatskoj postoji 409 zaštićenih područja različitih kategorija. Zaštićena područja trenutno pokrivaju 8,56% hrvatskog područja, kontinentalni teritorij zauzima 12,24% dok teritorijalno more pokriva 1,94% ukupne površine.⁴⁷

Kao primjer dobre prakse razvoja ruralnog turizma jest Francuska koja je, kao i Hrvatska, pretežno ruralni prostor. Točnije, najveći dio Francuske je ruralan, čak 80% njezine ukupne površine, a prevladavaju područja s malim gradovima i selima koja su iznimno bogata kulturnom baštinom. Teritorij na kojem se odvija ruralni turizam obuhvaća 85% ukupne površine zemlje,

⁴⁵ Zdravstveni turizam, *Ministarstvo zdravstva*, <https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/zdravstveni-turizam/1343> (20.07.2020.)

⁴⁶Grgić, I. et al. Could rural tourism revitalize rural areas in Croatia?, *Agroeconomia Croatica*. 7:2017., str. 98.-108.

⁴⁷ Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006., str. 167.-171.

50% od ukupnog smještajnog kapaciteta te se ostvaruje 21% potrošnje u turizmu. Najviše privučeni ruralnim turizmom su avanturisti i ljubitelji prirode, većinom starije životne dobi, sportaši i planinari. Još od 1945.godine Francuska je država s najraznovrsnijom turističkom ponudom u ruralnim područjima; 7 nacionalnih i 44 parkova prirode, 28 zaštićenih područja pod okriljem UNESCO-a, 6 000 festivala te 50 000 kulturno-povijesnih spomenika. Francuska putem ruralnog turizma štiti svoje tradicijske vrijednosti i doprinosi ekonomskom razvoju sela. Akcijom „Hidden France“ ističe se važnost gastronomije i kulture u okviru boravka na seoskim domaćinstvima. Iako se Francuska bori sa sličnim problemima kao i Hrvatska, postoje pojedinosti koje mogu dovesti do kvalitetnijeg razvoja ruralnog turizma, a to su: stupanj organiziranosti razvoja, koncept standardizacije, poboljšanje politike upravljanja i uspostavljanje centralnog rezervacijskog sistema. Uz to, Hrvatska bi trebala obratiti pažnju na ciljeve ruralnog turizma koje si je Francuska postavila poput unaprjeđenja standarda lokalnog stanovništva, poboljšanje infrastrukture te očuvanje okoliša i kulture.⁴⁸

Lovni i ribolovni posebno su važni specifični oblici turizma za razvoj kontinentalnog dijela Hrvatske. Formiranje „Društva za obranu lova u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji“ godine 1881. u Zagrebu smatra se početkom organizacije modernog lova. Slavonsko-baranjska županija pogodna je za lov, uzgoj divljači i brigu o istima zbog velike pokrivenosti šumama i močvarama.⁴⁹ Europa je najraznovrsnije i najsloženije okruženje za lov i ribolov u svijetu-zakonodavno i regulatorno. Iza Sjedinjenih Američkih Država, Europa je drugi lovni blok sa čak 6,5 milijuna registriranih lovaca i ribolovaca, a može se utvrditi da je danas lovni turizam dio elitnog turizma.⁵⁰

Procjenjuje se da otprilike 3% ukupnih međunarodnih putovanja čini ekoturizam koji nastavlja rasti svake godine. Ekoturizam kao jedan od specifičnih oblika turizma ima značajan potencijal za razvoj u Hrvatskoj zbog velikog udjela prirodnog teritorija, većinom netaknutog i zaštićenog te zbog porasta svijesti turista o zaštiti okoliša te važnosti boravka u prirodi.⁵¹ Danas je 190 zemlja uključeno u TIES (The international Ecotourism Society). Zemlja koja je nesumnjivo

⁴⁸ Šipić, L. *Usporedba razvoja ruralnog turizma Hrvatske i Francuske*, Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, 2016.

⁴⁹ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str. 30.

⁵⁰ Bauer, J., Herr, A. Hunting and fishing tourism, *Wildlife tourism: Impacts, Management and Planning*, Chapter 4, str. 58.-78.

⁵¹ Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Zagreb, 2013., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf> (23.07.2020.)

najviše povezana s ekoturizmom je Kostarika, južnoamerička zemlja s obalnim linijama na Karipskom moru i na Tihom oceanu, gotovo četvrtinu zemlje čine prašume, što je glavni adut za ekoturiste. Uz kišne šume, postoje prekrasni vulkani i netaknute plaže kao doprinos biološkoj raznolikosti u zemlji. Druga po redu je Norveška sa svojim fjordovima, zatim Kenija i Palau u Oceaniji.⁵²

Enogastronomski turizam u novije vrijeme stječe veliku popularnost na globalnoj razini pa i na području Hrvatske. Taj specifičan oblik turizma može pomoći Hrvatskoj da se diferencira od ostalih zemalja Sredozemlja svojom jedinstvenom gastronomskom i vinskom ponudom. Svaka turistička regija je zasebna s obzirom na vrstu kuhinje i sorte vina; na Jadranskoj obali zastupljena je mediteranska kuhinja s rimskim i grčkim utjecajima, dok na istočnom dijelu zemlje prevladavaju turski te austro-ugarski korijeni. Među najpoznatijim specijalitetima stoje paški sir, kulenova seka, slavonska šunka, riba s roštilja, kamenice i dagnje iz Stonskog zaljeva, purica i mlinci, čobanac, zagrebački odrezak, soparnik, zagorski štrukli, fritule, kroštule i još puno toga. Najpoznatije sorte vina koje se uzgajaju u Hrvatskoj su: graševina s područja Slavonije i Podunavlja, istarska malvazija, plavac mali iz srednje i južne Dalmacije, vrbnička žlahtina, frankovka iz kontinentalne Hrvatske, iločki traminac, rajnski rizling i chardonnay te dvije autohtone sorte- Pošip s Korčule i Babić iz Dalmacije.⁵³ Italija je jedna od dobrih primjera razvijenog enogastronomskog turizma. Talijansko Izvješće o turizmu i vinu za 2019. godinu pokazuje ponudu zemlje: 825 prehrambenih i vinskih proizvoda s geografskom oznakom; 5.056 tradicionalnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda; 4 prehrambena i vinska proizvoda uvrštena na UNESCO-ov popis materijalne i nematerijalne baštine; 2 kreativna UNESCO-ova grada hrane i vina; 334.743 restorana; 875 restorana izvrsnosti; 23.406 turističkih gospodarstava koja nude smještaj, ugostiteljstvo i druge turističke prijedloge; 114 muzeja povezanih s ukusom; i 173 cesta vina i okusa. Tomu se dodaje mnoštvo tematskih iskustava, poput posjeta i degustacija u podrumima, pivovarama i mlinovima, festivala hrane i vina i zabava, iskustava društvenog jedenja i kuharskih tečajeva koji pronalaze sve veći prostor u ponudi tradicionalnih i internetskih posrednika. Najpopularnije regije su Sicilija, Toskana i Puglia. Ono što su dodali u enogastronomsku turističku proizvodnju su dodatni sadržaji poput turističke berbe, wellness

⁵²Sayyah, I. 8 best ecotourism destinations, 06.06.2017., *tripping.com* <https://www.tripping.com/explore/8-best-ecotourism-destinations-in-the-world> (23.07.2020.)

⁵³ Gastronomija&enologija, *Hrvatska puna života*, <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/gastronomija-i-enologija> (24.07.2020.)

tretmana te sportsko, umjetničko i psihofizičko opuštanje, kao i mogućnost pronalaženja aktivnosti posvećenih djeci.⁵⁴

54 Masciullo, M. Italian 2020 Enogastronomic Tourism Report to be Presented at BitMilano, 17.12.2019., *eturbonews.com*, <https://www.eturbonews.com/525388/italian-2020-enogastronomic-tourism-report-to-be-presented-at-bitmilano/> (24.07.2020.)

3. TURIZAM NA PODRUČJU GRADA OSIJEKA

U idućih nekoliko potpoglavlja može se vidjeti čime grad Osijek raspolaže, odnosno koje su njegove snage za budući razvoj turizma putem detaljne razrade njegove resursno- atrakcijske osnove. Nakon toga se, prema turističkoj resursnoj osnovi, razrađuju specifični oblici turizma koji su trenutno razvijeni u Osijeku i okolici te oni koji imaju potencijala za razvoj.

3.1. Resursno – atrakcijska osnova grada Osijeka

Kako bi se planiranje turizma i razvoj turističkog proizvoda uspješno provelo, potrebno je razraditi funkcionalnu strukturu turističke resursne osnove koja se sastoji od temeljnih, izravnih te neizravnih turističkih resursa. Općenito, resurs predstavlja potencijal na kojem se temelji razvoj nekog područja, dok turistički resurs čini prirodno dobro koje se može ekonomski upotrijebiti i valorizirati. Privučen tim resursima turist će se upravo zbog njih odlučiti posjetiti neku turističku destinaciju. Turističke atrakcije su oni resursi koji mogu privući posjetitelje u određenu turističku destinaciju ili to već čine. Stoga, turistički resursi mogu, ali ne moraju biti i turističke atrakcije.^{55 56}

Potencijalne i realne turističke atrakcije destinacije sastoje se od: geomorfoloških značajki prostora, klime, vode, biljnog svijeta, životinjskog svijeta, zaštićene kulturno-povijesne baštine (pokretni i nepokretni spomenici), kulture u području života i rada, značajnih osoba i događaja u povijesti, događanja i priredbi, ustanova poput kulturnih ili vjerskih, prirodnih lječilišta, sportsko rekreacijskih građevina i terena, turističkih staza, putova i cesta, atrakcija zbog atrakcija te turističkih para atrakcija.

⁵⁵ Kušen, E. *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb, Institut za turizam, 2002., str. 15.-26.

⁵⁶ Boranić Živoder, S. Od resursa do turističkog proizvoda, Zagreb, 9.12.2016., *Hrvatska turistička zajednica*, <https://www.htz.hr/sites/default/files/2016-12/Snjezana-Boranic-Zivoder-OD-RESURSA-DO-TURISTICKOG-PROIZVODA-4120.pdf> (25.07.2020.)

3.1.1. Prirodno-geografske značajke prostora

Geološke značajke Osijeka i okolice se na prvu čine turistički neatraktivnim, međutim ovo područje nudi puno potencijala koji se mogu turistički valorizirati. Područje Osječko-baranjske županije s površinom oko 4 kilometra četvorna zauzima istočni dio Republike Hrvatske. Grad Osijek smatra se sjedištem županije, a uz to je i najveći grad istočne Hrvatske te četvrti po veličini u Hrvatskoj.⁵⁷ Ova županija sastoji se od 264 naselja u 42 lokalne samouprave, a osim Osijeka, postoji još 6 gradova te 35 općina. Područje Osijeka pretežito je nizinsko područje, a izuzetak su baranjsko Bansko brdo i Daljska planina s prapornim Erdutskim brdom.⁵⁸ Nizinsko područje obilježavaju fluvio-močvarne nizine, naplavne ravni te lesne zaravni. Ova plodna panonska nizina dobro je prometno povezana, a blizu se nalaze i granični prijelazi prema Mađarskoj, Srbiji te Bosni i Hercegovini.⁵⁹

Klima je na području čitave županije umjereno kontinentalna s prosječnom temperaturom od 12,4°C. Prevladavaju duga i topla proljeća i jeseni, zbog čega je to najbolje vrijeme za posjet Osijeku. Slavonija je poznata po tome što je okružena s tri velike plovne rijeke: Drava na sjeveru, Sava na jugu i Dunav na istoku, a predstavljaju turističke atrakcije Slavonije.⁶⁰ Grad Osijek nalazi se najbliže desnoj obali rijeke Drave, to je jedina rijeka koja prolazi kroz grad, a smješten je samo 20 kilometara od ušća u rijeku Dunav.⁶¹

Na razini županije, šume prekrivaju samo 27% njezine ukupne površine zbog razvijene šumarske, prerađivačke industrije te poljoprivrede. Tu se nalaze dva zaštićena prirodna područja pod kategorijom zaštite „Park prirode“; PP Papuk i PP Kopački rit. Kopački rit udaljen je svega 17 kilometara od Osijeka te čini prirodno močvarno te poplavno područje s površinom od 17 000 hektara na samom ušću Drave i Dunava. Proglašen je zaštićenim područjem 1967., dok je prirodnim rezervatom proglašen 1976. godine. Kopački rit među najvećim je prirodnim mrjestilištima na području srednje Europe.⁶² Općenito, ovaj park prirode ima više od 2 300 vrsta, od kojih je većina ugrožena. Prema zadnjim istraživanjima utvrđeno je da postoji oko 500 vrsta

⁵⁷ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, 1999., Privlačica, str. 48.

⁵⁸ Živković, P. *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, Osijek, Gradska tiskara Osijek, 2008., str. 7.

⁵⁹ Županijska razvojna strategija Osječko-baranjske županije 2011.-2013., Osijek, 2013., http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Osje%C4%8Dko_baranjska_%C5%BEupanija.pdf, str.15. -19. (25.07.2020.)

⁶⁰ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str.13.

⁶¹ Ibidem, str. 62.

⁶² Ibidem, str. 51.

flore, 55 vrsti sisavaca, 12 vrsta vodozemaca, 10 vrsta gmazova, 50 vrsta slatkovodnih riba te veliki broj kukaca. Sa oko 300 različitih vrsta ptica, može se reći da je Kopački rit i ornitološki rezervat.⁶³ Zahvaljujući klimatskim uvjetima Osječko-baranjska županija idealna je za vinogradarstvo zbog čega je prva u Panonskoj Hrvatskoj po proizvodnji vina. Okružena je poznatim vinogorjima poput Baranjskog, Đakovačkog i Erdutskog gdje se uzgajaju graševina, pinot bijeli, sivi i crni, rajnski rizling, chardonnay, frankovka, merlot, cabernet sauvignon i ostalo.⁶⁴

3.1.2. Kulturno-povijesna baština

Osim prirodne baštine, grad Osijek može se pohvaliti i velikim brojem zaštićene kulturno-povijesne baštine. Zbog svog povoljnog položaja, plodnog tla, blizine velikih rijeka grad Osijek je još od 4. tisućljeća pr.Kr. bio privlačan za naseljavanje kada se bilježe prvi tragovi ljudskog života. Na arheološkim lokalitetima u Josipovcu, Osijeku i Dalju mogu se naći keramičke zdjele, grobovi, kamena oružja, oruđa, novci, nakit te ostali vrijedni predmeti koji su sačuvani u Arheološkom muzeju u Osijeku. Lokalitet „Hermanov vinograd“ koji se nalazi unutar grada svjedoči o postojanju sopotske i starčevačke kulture. Za vrijeme Rimske okupacije Osijek je prvo bio tabor s važnim strateškim mjestom, a zatim je dobio status kolonije pod nazivom Mursa. Za vrijeme turske okupacije koja je trajala ukupno 161 godinu izgrađen je drveni most od 7 kilometara do današnje Darde poznat kao Sulejmanov most.⁶⁵ Grad Osijek se prvi put spominje u pismenom dokumentu 1196. godine u dokumentu hrvatsko-ugarskog kralja Emerika pod mađarskim imenom „Eszek“.⁶⁶ Pod vodstvom generala Johann Stephan von Beckersa 1712. započela je gradnja danas najpoznatije spomeničke cjeline na području grada Osijeka - Tvrđe. Tvrđa je bila kombinacija vojno - sakralne i urbane građevine na čijem se trgu i dan danas nalazi poznati Kip kuge. Na mjestu zgrade Glavne straže danas je smješten Muzej Slavonije, a sačuvane su i dvije barokne crkve i Vodena vrata.⁶⁷ U Osijeku postoje dva spomenika parkovne arhitekture: Perivoj kralja Petra Krešimira IV te Perivoj kralja Tomislava, dok se u Tenji nalazi

⁶³ JUPP Kopački rit, *Park prirode Kopački rit*, <https://pp-kopacki-rit.hr/jupp-kopacki-rit/> (25.07.2020.)

⁶⁴ Pavošević, M. Kušaonice vina i piva, 20.06.2016. *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/kusaonice-vina-i-piva-655> (25.07.2020.)

⁶⁵ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str. 62.

⁶⁶ Živković, P. *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, Osijek, Gradska tiskara Osijek, 2008. godine, str. 13.

⁶⁷ *Ibidem*, str. 23.-31., 63.

Park oko dvorca obitelji Adamović. Osijek ima sveukupno 17 perivoja s bogatom vegetacijom. Grofovi Pejačević izgradili su klasicistički dvorac s velikim perivojem u ulici Josipa Juraja Strossmayera. Na području cijeloga grada postoji 15 trgova različitih oblika - pravilnih, nepravilnih i poligonalnih. U Europskoj aveniji nalazi se niz secesijskih zgrada koje su izgrađene u periodu od 1904. do 1905. godine. Osijek je prvi na području jugoistočne Europe 1884. godine dobio konjski tramvaj kojeg je kasnije zamijenio električni.⁶⁸ Među znamenitim osobama koji su rođeni Osječani su: Nobelovac Lavoslav Ružička, Nobelovac Vladimir Prelog, biskup Josip Juraj Strossmayer, slikar Adolf Waldinger, etnomuziolog Franjo Kuhač, kipar Oscar Nemon, violinist Franjo Krežma te pjesnik Dobriša Cesarić.⁶⁹

U kompleksu Tvrđe, nalazi se Muzej Slavonije osnovan 1887. godine te Arheološki muzej koji čuva većinu arheoloških znamenitosti na području Osječko-baranjske županije. Ostale kulturne ustanove su Galerija likovnih umjetnosti, Gradska galerija Waldinger, Gradska knjižnica, Državni arhiv, Hrvatsko narodno kazalište, Dječje kazalište, kino Urania i kino Europa. Poznati simbol Osijeka je neogotička konkatedrala sv. Petra i Pavla djelo bečkog arhitekta J. Schnalzhafera čiju je izgradnju omogućio đakovačko-bosanski biskup Josip Juraj Strossmayer. Konkatedrala se nalazi u blizini glavnog osječkog trga Ante Starčevića. Gradnja je trajala 4 godine, od 1894. do 1898. godine. Biskup koji je gradu omogućio izgradnju crkve i još puno toga, počasnno nosi ime osječkog sveučilišta. Njegovom izgradnjom Osijek je 1967. postao sveučilišni grad.⁷⁰

U Slavoniji i Baranji postoji veliki broj kulturnih, sportskih i folklornih manifestacija koji svake godine značajno privlače domaće i strane posjetitelje. Posebno zanimljivo u Osijeku jest natjecanje u fiš paprikašu.⁷¹ Između ostalog Osijek je mjesto dinamičnog glazbenog života s raznim koncertima zabavne i ozbiljne glazbe stranih i domaćih izvođača.⁷² Osječko ljeto kulture održava se već 20 godina te je postalo prepoznatljiva kulturna manifestacija sa raznovrsnim kazališnim, književnim, filmskim, glazbenim, plesnim i likovnim programom.⁷³ Večer vina i umjetnosti nudi posjetiteljima degustaciju vina lokalnih vinarija na otvorenom sa zabavnim

⁶⁸ Živaković-Kerže, Z. *Osijek, povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote*, Zagreb, Turistička naklada, 2004., str. 48., 26.

⁶⁹ Živković, P. *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, Osijek, Gradska tiskara Osijek, 2008., str 47.- 49.

⁷⁰ Ibidem, str. 25. – 31., 43.

⁷¹ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str.15

⁷² Živaković-Kerže, Z. *Osijek, povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote*, Zagreb, Turistička naklada, 2004., str.60

⁷³ Najveća kulturna manifestacija u istočnoj Hrvatskoj, *Osječko ljeto kulture*, <http://ljetokulture.osijek.hr/> (27.07.2020.)

programom te otvorene izložbe lokalnih umjetnika. Urban fest Osijek ili UFO održava se svake godine u 9.mjesecu na lijevoj obali Drave, a predstavlja niz koncerata različitih žanrova glazbe poput pop-rocka, punka i metala. Još jedna popularna manifestacija koja se također održava u rujnu na lijevoj obali Drave su Dani prvog hrvatskog piva s bogatom gastronomskom ponudom, a posjetitelje zabavljaju poznati nacionalni izvođači te zvuk tamburice. Posebno interesantno za mladu populaciju je studentska roštiljada, ideja na koju su došla dva studenta u 2012. godini, zadržala je do danas tradiciju natjecanja u roštiljanju. Godine 2019. prvi put su se na području istočne Slavonije održavali Dani hrvatskog turizma pod nazivom HeadOnEast u trajanju od tri dana, a cilj je bio predstaviti enogastronomsku ponudu Slavonije i Baranje. Ostale slične manifestacije su: Osječko ljeto mladih, mali „kleines“ Oktoberfest, WineOs – festival vina i delicija i ugodnog življenja, Jazz festival, Re-art picnic, Festival cvijeća, Noć muzeja i Lampionada. Projekt Zemlja bez granica postoji još od 2004.godine, a inicijativa je Udruge za rad s mladima „Breza“ koja kod djece potiče kreativnost i stvaralaštvo. Među najbitnijim sportskim manifestacijama su Pannonian Challenge, Ferivi polumaraton, Utrka sunset run, Gumiranje- Drava river fest: bicikliranje i spust luft madracima niz Dravu, Osijek Street Race Show, Cro race, Dobro World Cup i BikeOs. Pannonian Challenge održava se tijekom ljetnih mjeseci, a predstavlja najveće ekstremno-sportsko i glazbeno događanje na području cijele države, odnosno natjecanja u skate boardingu, BMX-u i inlineu. Dobro World Cup je svjetski kup u gimnastici kojeg prati glazbeni i enogastronomski festival Feel Good Weekend. Grad Osijek nekoliko puta u godini održava BikeOs, odnosno festival biciklizma, opreme, servisa i zdrave prehrane tijekom kojeg posjetitelji mogu turistički obilaziti grad istovremeno vozeći bicikl. Osim toga, u Tvrđi se svake prve subote u mjesecu održava sajam antikviteta, a nekoliko puta godišnje se održavaju i poljoprivredni sajmovi te sajmovi lova i ribolova na poligonu „Pampas“.⁷⁴

Kultura života i rada je specifična i jedinstvena na području Slavonije i Baranje, zbog čega upravo nematerijalna baština predstavlja najveće turističko bogatstvo, pri tome se misli na narodne pjesme i plesove, narodne nošnje, kulturno-umjetnička društva, tradicijske obrte, rukotvorine te enogastronomiju.⁷⁵ Na području grada Osijeka djeluju dva Hrvatsko umjetničko društva: HKUD Željezničar Osijek koji postoji od 1925. godine te unutar kojeg se nalaze tri

⁷⁴ Manifestacije i festivali, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/manifestacije-i-festivali-113> (27.07.2020.)

⁷⁵ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str.15.

folklorne skupine, tamburaški orkestar te mješoviti i ženski vokalni sastav, zatim HKUD Osijek 1862. koji također njeguju tradiciju, ples i pjesmu.⁷⁶ Hrvatski tamburaški savez u Osijeku osnovan je 1947.godine čime je Osijek postao grad prvog tamburaškog zbora u Hrvatskoj.⁷⁷ Nadalje, obrt „Rukotvorine“ ručno izrađuje razne tekstilne proizvode poput muških i ženskih dijelova narodne nošnje, slika u zlatovezu, pojasa, ogrlica, broševa, stolnjaka, zavjesa i ostalih predmeta za kućnu uporabnu čuvajući tradiciju Slavonije i Baranje.⁷⁸ Osječka tržnica nastoji sačuvati tradicijske obrte pa tako na mjestu gradske tržnice još uvijek postoji nekolicina obrtnika: ŠTIMAC urarski obrt, Gabrijela uslužni obrt, DEALL zlatarski obrt te JUG obrt za izradu proizvoda od drveta.⁷⁹ Izvan grada, na području Slavonije i Baranje postoje i mnogobrojna seoska domaćinstva i gospodarstva čije su kuće tradicijski uređene, a među najpoznatijima su: Antin stan u Ivankovu, Eko-etno seosko imanje u Korođu i Kapetanova kuća u Šarengradu.⁸⁰ Slavonske vrtove i povrtnjake, takozvane „bašće“, narod je preuzeo za vrijeme turske okupacije, a još se i danas uzgajaju rajčice, crveni luk, češnjak te ljuta i slatka paprika. Navedeno povrće čini sastav skoro svakog tradicionalnog slavonskog jela.⁸¹ Dakle, lokalnu osječku kuhinju obilježili su ne samo istočni, već i germanski, slavenski i mađarski utjecaji. Najpoznatija jela su: sataras, ajvar, perkelt od ribljih fileta ili divljači, čobanaš, fiš-paprikaš, šaran na rašljama, kulen i kulenova seka, čvarci, knedle sa šljivama i voćne štrudle. Posjetitelji mogu sva tradicijska jela probati u nekoliko restorana u gradu: Krčma kod Ruže, Slavonska kuća, Đeram Čarda i Crna svinja. Osim toga, u osječkim kušaonicama moguće je degustirati vina lokalnih vinara: Kalazić, Josić, Brzica, Süber, Antunović, Iuris i Janečić-Grünwald. Osijek se naziva i „gradom prvog hrvatskog piva“ koje postoji još od 1664. godine, a u posljednjih nekoliko godina otvaraju se male obrtničke pivovare: Beckers, Legionar i Mali Div.⁸²

⁷⁶ O društvu, *Hrvatsko kulturno umjetničko društvo Željezničar*, https://hkud-zeljeznicar.hr/?page_id=22, (27.07.2020.)

⁷⁷ Njikoš, J. Nastanak Hrvatskog tamburaškog saveza u Osijeku, Osijek, 2011., *Hrvatski tamburaški savez Osijek*, <http://htso.hr/nastanak/> (27.07.2020.)

⁷⁸ Ruktvorine Mara Vakos Osijek, hok.hr, *Hrvatska obrtnička komora*, <https://www.hok.hr/cehovi-i-sekcije/tradicijski-i-umjetnicki-obrti/rukotvorine-mara-vakos-osijek>, (28.07.2020.)

⁷⁹ Tradicijski obrti, *Tržnica d.o.o. Osijek*, 20.11.2017., <https://www.trznicaos.hr/tradicijski-obrti/> (28.07.2020.)

⁸⁰ Top 10 seoskih domaćinstava Slavonije i Baranje, 07.07.2010., *Jutarnji list*, <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/top-10-seoskih-domacinstava-slavonije-i-baranje-2120235> (28.07.2020.)

⁸¹ Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999., str. 18.

⁸² Top događanja, *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/index.php>, (28.07.2020.)

Slika 1: Kompleks osječke barokne Tvrđe



Izvor: Osijek i Tvrđa, Turistička zajednica Osječko-baranjske županije,
<http://www.tzosbarzup.hr/hr/posjetite/kulturne-atrakcije/osijek-i-tvrda.4217.html> (07.09.2020.)

3.1.3. Prirodna lječilišta

U samom centru grada ne postoji prirodno lječilište, međutim u njegovoj neposrednoj blizini nalaze se termalni izvori s davnog Panonskog mora na mjestu kojih je otvoreno kupalište Bizovačke toplice. Bizovačke toplice u ponudi imaju 11 unutarnjih i vanjskih bazena, restorane i kafiće te lječilište za fizikalnu terapiju i rehabilitaciju. Na području grada wellness usluge mogu se naći u: Hotelu Osijek, Hotelu Waldinger, Salis slanoj sobi i sauni te još nekoliko wellness centara i salona. Osijek ima u ponudi dva bazena: Gradski bazeni u zatvorenom prostoru te Copacabana na otvorenom uz lijevu obalu Drave. Copacabana čini kompleks od 4 bazena te plažu na rijeci, a tijekom ove tekuće godine najavljena je njezina kompletna renovacija radi poboljšanja cjelokupne ponude.

3.1.4. Sportsko- rekreacijske građevine i tereni

U blizini grada, nalazi se još jedan sportsko-rekreacijski centar Kneževi vinogradi.⁸³ Osijek ima svoj ronilački klub te četiri riječne marine: Lučka uprava Osijek, Moto nautički klub Drava, Moto nautički klub Neptun, Moto nautički klub Osijek. Uz to, postoji nekoliko športsko ribolovnih klubova i ribolovnih društava te veslački klub Iktus koji djeluje preko 40 godina. Među sportskim dvoranama najpoznatije su Gradski vrt, Zrinjevac, Jug 2 i Sokol centar iza kojeg se nalazi klizalište. Gradski vrt najnovija je višenamjenska dvorana, otvorena je 2008. godine prijateljskom rukometnom utakmicom hrvatske i ruske reprezentacije. Iako Osijek ima svoj stadion NK Osijek „Gradski vrt“ u tijeku je izgradnja novog stadiona čiji se završetak očekuje početkom 2021. godine. U gradu postoje četiri teniska kluba te jedan teniski centar, dva streljačka kluba, tri kuglačka kluba te dva karting kluba. Konjički klub Osijek nalazi se na Pampasu, nudi mogućnosti rekreativnog jahanja te škole jahanja, a organizira i razne utrke, turnire, preskakanje prepona i javne treninge. Ostale sportske zajednice koje djeluju unutar grada vezane su uz: nogomet, košarku, odbojku, kuglanje, lov, ribolov, planinarenje i zračni sport.⁸⁴ Može se reći da je Osijek „grad bicikala“ zbog velikog broja biciklista te biciklističkih staza od ukupno 40 kilometara unutar grada te onih koje povezuju grad s prigradskim naseljima. Posebno zanimljivo je obilaziti istočnu okolicu Osijeka- Aljmaš, Erdut i Dalj te rutu koja vodi do Parka prirode Kopački rit. Euro Velo 6 čini jednu europsku biciklističku rutu koja se nalazi na području uz Atlantski ocean, vodi prema Crnom moru te se nastavlja prema Osijeku. Međunarodnoj biciklističkoj utrci Tour of Croatia početna točka je upravo u Osijeku.⁸⁵

Iako se područje Slavonije i Baranje pored primorskog dijela zemlje i grada Zagreba čini geomorfološki monotono i neprivlačno, popisom potencijalnih i realnih turističkih atrakcija dokazalo se da grad Osijek može biti jedna izuzetna destinacija koja se nalazi tek u početnim fazama razvoja. S velikim brojem kulturnih, sportskih i zabavnih događanja, jedinstvenom enogastronomskom ponudom i kulturom života i rada može se formirati kvalitetan turistički proizvod.

⁸³Pavošević, M. Wellness i zdravlje, 20.06.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka* <https://www.tzosijek.hr/wellness-i-zdravlje-665> (29.07.2020.)

⁸⁴ Pavošević, M. Sportski centri i klubovi, 20.06.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/sportski-centri-i-klubovi-669> (29.07.2020.)

⁸⁵ ibidem

3.1.5. Ostali izravni turistički resursi

Osječki hotelski objekti većinom se nalaze u kategoriji s 3 ili 4 zvjezdice. Najpoznatiji hotelski objekt s 4 zvjezdice koji je 2014. godine proglašen najboljim u Panonskoj Hrvatskoj pod imenom „Hotel Osijek“ nalazi na šetnici promenadi uz rijeku Dravu. Osim usluga smještaja hotel ima svoj restoran, slastičarnicu, wellness i beauty salon te pet dvorana namijenjenih za konferencije, kongrese i vjenčanja. „Hotel Waldinger“ prvi je hotel u Osijeku s 4 zvjezdice te je 2014. proglašen drugim najboljim malim obiteljskim hotelom na području kontinentalne Hrvatske. Hotelski objekt nalazi se u samom centru grada Osijeka te predstavlja zaštićeni spomenik kulture izgrađen prije više od sto godina u secesijskom stilu. Na dvije lokacije nalaze se „Kavane Waldinger“ koje nude ukusne kolače, torte, praline i kave. „Hotel Zoo“ je hotelski objekt kategoriziran s 4 zvjezdice, a koji je smješten s lijeve obale Drave na šetnici promenadi, uz Zoološki vrt Osijek. Prizemlje ovog hotela idealno je za organiziranje većih i manjih svečanosti poput vjenčanja, krštenja i rođendana. Turistički doživljaj smješten ispred samog hotela predstavlja „Kompa“ koja služi za prelazak s jedne strane obale Drave na drugu. „Boutique Hotel Tvrđa“ smješten u povijesnom dijelu grada predstavlja luksuzni hotelski objekt čija arhitektura predstavlja kombinaciju modernog i rustikalnog stila. Ostali hoteli u gradu Osijeku su: „Hotel Vila Ariston“, „Hotel Drava“, „Hotel Millenium“, „Hotel Silver“, „Hotel Central“ i drugi. Najpoznatiji i najposjećeniji hosteli su: „Hostel Tufna“ i „Hostel Dali“ u Tvrđi te „Hostel Zrinjevac“, „Hostel Street Osijek“, „Hostel Osijek“, „Hostel Sokol Centar“ u Gornjem gradu. Grad Osijek s okolicom nudi i pansionere i prenoćišta, apartmane i sobe te različite osječke pakete s dodatnim uslugama, popustima i akcijama.⁸⁶

Kao što je već prije spomenuto, grad Osijek poseban je po svojoj gastronomskoj ponudi zbog čega i nudi veliki broj ugostiteljskih objekata. Tradicionalna jela mogu se probati u takvim restoranima poput „Kručme kod Ruže“, „Slavonske kuće“ u Tvrđi, „Kručma kod Javora“ u Donjem gradu te „Đeram čarda“ u Industrijskoj četvrti. Ostali restorani koji nude raznolika netradicionalna jela su: „Kafanica“, „Crna svinja“, „Galija“, „El passo“, dva „Strossmayer“ restorana i mnogi drugi. Nadalje, Osijek se može pohvaliti i velikim brojem kavana, slastičarnica, pubova, kušaonica vina i piva po pristupačnim cijenama.⁸⁷

⁸⁶ Tz Osijek, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/hoteli-83> (30.08.2020.)

⁸⁷ Tz Osijek, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/restorani-i-pivnice-87> (30.08.2020.)

Turistička zajednica grada Osijeka nalazi se Županijskoj ulici koja je smještena u samom centru grada, oko 100 metara od osječke katedrale, a pruža sve relevantne turističke informacije kao i promidžbeni materijal na hrvatskom i nekoliko stranih jezika. Turističke agencije koje djeluju na području grada Osijeka su: „Putnička agencija Zračna Luka Osijek“, „Arriva travel“, „Ora tours“, „Cetratour“, „Ortran“, „Kuna putovanja“ i drugi. U ponudi TZ grada Osijeka i turističkih agencija su različite tematske ture poput „Living History: Zaboravljena Tvrđa“ i kostimirano turističko vođenje „Artina“, a najzanimljivija je tura čamcem na Dravi i Dunavu. Najpoznatiji turistički aranžmani su: krstarenje Dravom i Dunavom od Osijeka do Beča u Austriji ili do Vidina u Bugarskoj.⁸⁸

Slika 2: Hotel Osijek uz promenadu na rijeci Dravi



Izvor: Pavošević, M. Turistički paketi, *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/osjecki-paketi-1019> (07.09.2020.)

3.1.6. Turistička razvijenost i turistički promet

Kao što je već spomenuto u 2. poglavlju među podacima o ukupnim turističkim dolascima, Osječko-baranjska županija je 2018. godine ostvarila 99 025 dolazaka i 194 904 noćenja, a iduće 107 598 dolazaka i 217 692 noćenja. U godini 2018.-oj Osijek posjećuje 57 300 turista i to 38% stranih državljana, zatim 110 412 noćenja, odnosno 44% stranaca. Na području grada Osijeka 2019. godine ostvaruje se 65 737 dolazaka, a od toga 37% čine strani turisti. Iste godine realizira se 128 634 noćenja, od čega 43% stranih turista, a samim tim grad zauzima peto mjesto u

⁸⁸ Tz Osijek, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/tematske-ture-81> (30.08.2020.)

kontinentalnoj Hrvatskoj nakon Zagreba, Rakovice, Svetog Martina na Muri i Tuhelja.^{89 90} Može se zaključiti da grad Osijek (bez okolice) posjećuju u većem broju domaći turisti, a ukupan broj međunarodnih dolazaka i noćenja, iako relativno malen, povećava se iz godine u godinu.

3.2. Razvijenost specifičnih oblika turizma u gradu Osijeku

Kako bi Republika Hrvatska postala konkurenta i cjelogodišnja destinacija, potrebno je iskoristiti sinergiju njezinog kontinentalnog i obalnog dijela. Prije svega, kontinentalni dio Hrvatske treba postati svjestan svoje turističke privlačnosti na kojima može razvijati pojedine vrste specifičnih oblika turizma. Osječko-baranjska županija može se pohvaliti svojim prirodnim, etnološkim i enogastronomskim bogatstvima, a prilikom raznih manifestacija surađuje s lokalnim proizvođačima – posebice vinarima koji povoljno utječu na njihovu kvalitetu.⁹¹

U Osijeku je razvijeno lovstvo i ribolovstvo na temeljima duge i bogate tradicije. Ovdje se održavaju različita natjecanja u ribolovu, primjerice 2007. godine održalo se Svjetsko prvenstvo u ribolovu na Staroj Dravi. Sportski ribolovci najviše pecaju soma, štuku, šarana te smuđa i to pretežito na Dravi, Dunavu i Karašici.⁹² Uzgoj slatkovodne ribe u ribnjacima poput Našičkog ribnjaka 1905. kojeg je osnovao grof Pejačević, ribnjaka Blanje, Karašica, cijeli tok Drave dio su turističke ponude. Na području Osječko – baranjske županije 14 nacionalnih i 83 zajednička lovišta, članice Lovačkog saveza upravljaju s 93% zajedničkih lovišta. Uglavnom se lovi krupna papkasta divljač, a posebno divlja svinja.⁹³ Godine 2019. odvijao se 16. sajam lova i ribolova pod imenom „SALORI“ u Osijeku u trajanju od dva dana. Na sajmu su predstavljena lovačka društva

⁸⁹Dolasci i noćenja turista u 2019. godini, Zagreb, 28.02.2020., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm (30.08.2020.)

⁹⁰ Dolasci i noćenja turista u 2018. godini, Zagreb, 15.02.2019., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-02_01_2018.htm (30.08.2020.)

⁹¹Glojarić, V. Turiste sve više privlače posebni oblici turizma, 29.04.2016., *mirakul.hr.*, <https://www.mirakul.hr teme/turizam/turiste-sve-vise-privlace-posebni-oblici-turizma/> (28.07.2020.)

⁹² Živković, P. *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, Gradska tiskara Osijek, Osijek, 2008.godine, str. 45.

⁹³ Osnovna obilježja Osječko-baranjske županije, 19.12.2005., *Program zaštite okoliša za područje Osječko-baranjske županije*, <http://www.obz.hr/hr/pdf/zastitaokolisa/Osnova%20obiljezja.pdf>, str.43. (28.07.2020.)

i savezi na području cijele županije, izložila se kompletna oprema za pecanje i lov, a kuhali su se čobanac i fiš – paprikaš.⁹⁴

S velikim brojem sportsko – rekreacijskih centara, građevina, klubova i organizacija grad Osijek itekako ima predispozicije za kvalitetan razvoj sportskog turizma. Iako se trenutno ne može reći da je grad sportska destinacija, može se govoriti o njegovom razvoju u bližoj budućnosti zbog rastućeg trenda cikloturizma. Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, Osijek je idealna destinacija za bicikliste. Veliki broj stanovništva kao prijevozno sredstvo koristi bicikle, zbog čega je grad postao prepoznatljiv upravo po njima. Može se reći da je cikloturizam u Osijeku razvijen zbog postojanja velikog broja biciklističkih staza na području samoga grada te ruta izvan njega: Dravska biciklistička ruta, Panonski put mira od Osijeka do Sombora, Biciklistička ruta Drava bike tour, Osijek – Našice – Đakovo – Osijek te održavanja Panonian Challenge-a, festivala BikeOS te start biciklističke utrke Tour of Croatia. Ruta Zrinski-Sulejman posebno je zanimljiva jer je prilagođena biciklistima i motociklistima, a spaja Hrvatsku s Mađarskom te rekreaciju s povijesnim događajima.⁹⁵

Enogastronomski turizam posebno je važan oblik turizma za grad Osijek koji može doprijeti cjelokupnom imidžu destinacije. Održavanjem velikog broja enogastronomskih događanja, grad Osijek učinkovito razvija čak tri specifična oblika turizma; enogastronomski, kulturni i manifestacijski. Tako je organiziran projekt Wine Tour u svrhu regionalne konkurentnosti uključio Feričanačko, Erdutsko, Baranjsko i Đakovačko vinogorje pod pokroviteljstvom Osječko – baranjske županije. Cilj projekta bio je ubrzati gospodarski razvoj kroz unaprjeđenje kulturnog turizma.⁹⁶ Veliki broj lokalnih vinara, vinarija, podruma i vinskih cesta te proizvođača tradicionalnih prehrambenih proizvoda grad Osijek može imati potrebne preduvjete za izgradnju budućnosti hrvatskog turizma. Spajanjem cikloturizma i vinskih cesta može se stvoriti jedan karakterističan turistički proizvod.⁹⁷ Knedle su dio gastronomske ponude u Osijeku, a imaju zanimljivu turističku priču pod nazivom *Knedl sat*. Poznato je da je grad Osijek dugo vremena

⁹⁴ 16. Sajam lova i ribolova - SALORI u Osijeku od 12. – 14. travnja 2019., 29.03.2019., Lovački vjesnik, *Hrvatski lovački savez*, <https://www.hls.com.hr/lovacki-vjesnik/16-sajam-lova-i-ribolova-salori-u-osijeku-od-12-14-travanj-2019> (29.07.2020.)

⁹⁵ Mandić, M. Sve rute počinju iz Osijeka – regionalnog centra cikloturizma, 14.08.2018., *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/372659/3/Sve-rute-pocinju-iz-Osijeka---regionalnog-centra-cikloturizma> (28.07.2020.)

⁹⁶ Odsjek za turizam, Turizam Osječko-baranjske županije, *Hrvatska gospodarska komora*, <https://www.hgk.hr/documents/turizam5bb47cb4e9503.pdf> (19.07.2020.)

⁹⁷ Budućnost hrvatskog turizma gradit će se na gastro i enoturizmu – Darko Lorencin, 22.01.2014., *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/223378/7/Buducnost-hrvatskog-turizma-gradit-ce-se-na-gastro-i-enoturizmu> (29.07.2020.)

bio pod turskom okupacijom, a kada je 29.09.1687. godine točno u 11 sati zadnji osmanski vojnik napustio grad, počela su zvoniti crkvena zvona. Ta je tradicija ostala još dugi niz godina, a u međuvremenu se zaboravilo zašto zvone u to vrijeme pa je tu nastala nova priča. Osječke domaćice dvadesetih godina prošloga stoljeća shvatile su da je u vrijeme kada crkve počnu zvoniti vrijeme da ukuhaju tjesteninu „Mehlspeisen Glock“ pa im je ostalo dovoljno vremena za izradu knedli s šljivama kako bi ručak bio gotov do podne. Tako je svaki petak u 11.00 h postao *Knedl sat* kojeg primjenjuju neki restorani i slastičarnice u Osijeku.⁹⁸

U poglavlju 2.4. *Specifični oblici turizma u svijetu i u Hrvatskoj* spomenuto je kako je razvoj kulturnog turizma od velike važnosti u Republici Hrvatskoj jer se time proširuje turistička ponuda, a smanjuje se sezonalnost i koncentriranost turizma na obalama Jadranskog mora. Ako se promatraju dvije strategije razvoja kulturnog turizma (obnova postojećih i izgradnja novih kulturnih atrakcija i kulturna događanja), može se zaključiti da Osijek u posljednjih nekoliko godina ulaže u organizaciju turističkih događanja. Zbog toliko velike brojnosti i raznovrsnosti manifestacija, manifestacijski turizam u gradu Osijeku nastavlja se razvijati u dobrom pravcu.⁹⁹ Osim toga, grad Osijek je uložio u obnovu dijelova Tvrđe poput Vodenih vrata te trga Vatroslava Lisinskog, a planirana je kompletna rekonstrukcija ovog kompleksa. Grad nudi i puno kulturnih i vjerskih ustanova, kulturno – povijesnih spomenika te različitih vrijednih predmeta s arheoloških nalazišta koja se nalaze u Arheološkom muzeju i Muzeju Slavonije u Tvrđi. Vjerski turizam čini nerazdvojni dio kulturnog turizma, međutim na ukupnom području kontinentalne Hrvatske nije razvijen. Osijek ima potencijala na tom području, zbog blizine marijanskog svetišta Aljmaš prema kojem se svake godine 15.08. upućuje veliki broj hodočasnika.

Kao najveća snaga ruralnog turizma ističe se nezagađenost okoliša, prirodne ljepote poput Kopačkog rita, ušće Drave u Dunav i ostale velike zelene površine, ljubaznost lokalnog stanovništva, bogata multietnička baština te jedinstvena enogastronomska ponuda. Na području cijele županije potencijalnim turistima nudi se mogućnost cjelogodišnjeg turizma, a domaćini mogu dodatno zaraditi pružajući usluge jahanja, kampiranja, proizvodnje vina i rakije, branja gljiva i slično. Ipak postoje i neke negativne strane kojih treba biti svjestan svaki pružatelj

⁹⁸Rihelj, G. Osječki knedl sat postaje novi turistički proizvod, 05.09.2016., *hrturizam.hr.*, <https://hrturizam.hr/osjecki-knedl-sat-postaje-novi-turisticki-proizvod/> (19.07.2020.)

⁹⁹ U Osijeku uručene godišnje hrvatske turističke nagrade, 05.10.2019., *grad Osijek Osječko-baranjska županija Republika Hrvatska*, <https://www.osijek.hr/u-osijeku-urucene-godisnje-hrvatske-turisticke-nagrade/> (29.07.2020.)

usluga: veliki broj miniranih područja, ne postoji tradicija u ruralnom turizmu te nema dovoljno informacija o zakonima, marketingu, povijesti područja, modernim tehnologijama itd. U ponudi ruralnog turizma su i vinske ceste gdje se obilaze vinski podrumi te se degustiraju razna vina lokalnih proizvođača. Postoji i plan izgradnje Vinskog muzeja kao edukativan, prodajni i informativni centar. Biciklističke staze, kojih je mnogo na području grada Osijeka i okolice, također su dio ponude. Zaključno, ruralni turizam danas je u fazi ranog razvoja.¹⁰⁰

Ekoturizam na području Osijeka također je u razvoju, a značajno doprinosi blizina Parka prirode Kopačkog rita. Osim svoje bioraznolikosti, unutar kompleksa nalazi se i poznati dvorac Tikveš te selo Kopačevo. Za posjetitelje postoji bogata ponuda usluga: vožnja brodom, čamcem, kanu izlet, najam bicikla, promatranje ptica i fotosafari, rekreativni ribolov te ostali edukativni programi.¹⁰¹ Udruga za zaštitu prirode i okoliša *Zeleni Osijek* postoji još od 1988. godine te djeluje na teritoriju cijelog Kopačkog rita te Baranje, a glavni cilj joj je pridonijeti očuvanju okolišu i održivom razvoju kroz edukaciju i primijeniti ekoturističke projekte. Sljedeći planirani projekt je postavljanje 16 land art instalacija na području Bilja i Kopačkog rita uzduž biciklističke rute *Panonski put mira*, uspostavljanje otvorenih Wi-Fi mreža i 7 informativnih ploča, osmišljavanje turističkih aplikacija, nabava električnih prijevoznih sredstava i opreme za ekoturizam, montaža obnovljivih izvora energije na području Zlatne Grede, organizacija tečajeva za turističke vodiče te 4 međunarodna etno festivala.¹⁰²

Zdravstveni turizam na užem području grada Osijeka nije implementiran u turističku ponudu, međutim trenutno je u fazi razvoja. Pannonian Health je organizacija za razvoj zdravstvenog turizma čiji je glavni motiv okupljanje članova turističkog i zdravstvenog sektora uz naglasak promocije cijele istočne Hrvatske, a specifično grada Osijeka kao destinacije zdravstvenog turizma. Poanta je stvoriti proizvod zdravstvenog turizma koji bi uključivao razne medicinske usluge poput: dentalne, oftamološke, operacijske i anesteziološke, rehabilitacije te medicinski zračni prijevoz. Članovi Pannonian Health organizacije su: Bizovačke toplice, Oftamološka

¹⁰⁰ Program razvitka turizma u ruralnom prostoru na području Osječko-baranjske županije, *Osječko-baranjska županija*, <http://www.obz.hr/hr/pdf/Program%20razvitka%20turizma%20u%20ruralnom%20prostoru%20na%20podru%C4%8Dju%20Osje%C4%8Dko-baranjske%20%C5%BEupanije.pdf> (30.07.2020.)

¹⁰¹ JUPP Kopački rit, *Park prirode Kopački rit*, <https://pp-kopacki-rit.hr/jupp-kopacki-rit/> (29.07.2020.)

¹⁰² Aktivni, kulturni i ekološki turizam Baranje, 09.10.2017., *Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek*, <http://www.zeleni-osijek.hr/aktivni-kulturni-i-ekoloski-turizam-baranje/> (30.07.2020.)

poliklinika dr.Balog, Dentalni centar Čes, Ordinacija dentalne medicine Saša Đukić, zrakoplovna
agencija Air Pannonia i Poliklinika za kirurgiju i anesteziologiju. ¹⁰³

¹⁰³ Pavošević, M. Zdravstveni turizam: klaster Pannonian Health, 28.02.2018., *Turistička zajednica grada Osijeka*,
<https://www.tzosijek.hr/stranica.php?id=955> (30.07.2020.)

4. PRIMARNO EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

4.1. Metodologija istraživanja

Instrument koji je korišten u radu za potrebe primarnog empirijskog istraživanja jest intervju. Treba razlikovati intervju od klasičnog razgovora i to iz dva razloga: intervju se obavlja s određenom svrhom te je to najčešće jednosmjerna komunikacija tijekom koje istraživač postavlja pitanja, a ispitanik na njih odgovara.¹⁰⁴ Ovaj intervju predstavlja kvalitativnu analizu koja je provedena na području grada Osijeka u periodu od 29. kolovoza do 6. rujna. 2020. godine. Jedan dio intervjua proveden je uživo, a drugi putem elektroničke pošte. Intervju je sastavljen od 8 pitanja otvorenog tipa koja su većinom usmjerena na mišljenja i stavove ispitanika pri čemu su opisivali trenutnu situaciju, određene poteškoće te buduće mogućnosti razvoja turizma u gradu Osijeku i okolici. Istraživanje je provedeno na relativno malom uzorku, a sukladno GDPR sustavu o zaštiti osobnih podataka ispitanicima je zajamčena potpuna anonimnost. Namjera je bila prikupiti stavove i mišljenja ljudi različitog spola, dobnih skupina, zanimanja te razine obrazovanja. Na ukupno 20 upita, 13 ispitanika pristalo je sudjelovati u intervjuu i to 5 ispitanika muškog, a 8 ženskog spola. S obzirom na dob, najmlađi ispitanik ima 22, a najstariji 57 godina. 2 ispitanika imaju manje od 25 godina, 1 se nalazi u dobnoj skupini između 25 do 30 godina, 4 ispitanika imaju do 40 godina, između 40 i 50 nalazi se njih troje, a u dobnoj skupini iznad 50 godina nalaze se također 3 ispitanika. Nadalje, prema sljedećem kriteriju raspodjele kojeg čini razina obrazovanja, 3 ispitanika sukladno Hrvatskom kvalifikacijskom okviru imaju srednju stručnu spremu, njih 4 višu stručnu spremu, 5 visoku, a 1 ispitanik se nalazi na 7. stupnju strukovne spreme kao doktor znanosti. 10 ispitanika čini lokalno stanovništvo različite struke i zanimanja, od kojih je 1 aktivan član turističke zajednice putem sudjelovanja na različitim lokalnim događanjima, a preostala 3 ispitanika zaposlena su u turističko-ugostiteljskom sektoru. Svrha ovog istraživanja jest izrada kvalitetne SWOT analize koja je sastavljena na temelju odgovora ispitanika.

¹⁰⁴ Wattles, I., Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti, *Civitas*, 2019. , <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-4958/2019/2217-49581902201W.pdf> (5.9.2020.)

4.2. Rezultati istraživanja

Intervju se sastoji od ukupno 8 pitanja otvorenog tipa čija je svrha ispitivanje stavova i mišljenja lokalnog stanovništva i djelatnicima u turističkom i ugostiteljskom sektoru. Prvo se ispitivalo opće zadovoljstvo trenutnim razvojem turizma i turističkom ponudom u gradu Osijeku, na što su dobiveni različiti odgovori, samo nekoliko ispitanika je u potpunosti nezadovoljno trenutnom situacijom, drugi su relativno zadovoljni, odnosno smatraju da je razvoj turizma na dobrom putu te da zadovoljava potrebe turista, dok jedan djelatnik turističkog sektora tvrdi da dolazi do porasta u broju noćenja. Najveći dio ispitanika slaže se da pomak u razvoju turizma nije vidljiv u mjeri u kojoj bi trebao biti, odnosno da je svjesnost o potrebi razvoja turizma porasla, ali da postoji veliki broj neiskorištenih kapaciteta i potencijala. Nadalje, ispitivale su se snage i prednosti grada Osijeka kao turističke destinacije, većina ispitanika složila se da je velika prednost grada Osijeka položaj na rijeci Dravi kao preduvjet za razvoj riječnog turizma, dok se ostali ispitanici slažu da grad ima dobru prometnu povezanost u blizini velikih gradova poput Beograda, Sarajeva, Zagreba i Budimpešte. Osim toga, polovica ispitanika smatra da grad Osijek ima bogatu kulturno-povijesnu baštinu sa starom jezgrom grada- Tvrđom i secesijskom arhitekturom. Neki ispitanici su mišljenja da cijelo područje Slavonije i Baranje ima specifičnu gastronomsku ponudu koju je potrebno valorizirati kao i vinograde, vinske ceste i podrume. Od ostalih prednosti grada Osijeka ističe se blizina parka prirode, velik broj događanja, ravničarski prostor koji je idealan za biciklizam, kvalitetni ljudski resursi, bogati noćni život, visoka razina sigurnosti, nezagađen okoliš te šetnica uz rijeku Dravu. Pozitivno je što samo jedan ispitanik ne vidi perspektivu u razvoju turizma na području grada, dok ostali misle da ga je potrebno kontinuirano razvijati i unaprjeđivati jer čini važan gospodarski dio svakog grada. Na pitanje o nedostacima i prijetnjama u razvoju turizma većina smatra lošu ekonomsku situaciju te opću i političku klimu najvećom prijetnjom što dovodi do iseljavanja mladog stanovništva. Uz to, manjak turističkih sadržaja i atrakcija, slaba promidžba i marketing, obalni dio Hrvatske i Zagreb kao snažna konkurencija, komarci čije neadekvatno tretiranje postaje ozbiljan problem, nedostatak stručnog kadra, loša zračna i prometna povezanost s Mađarskom smatraju velikim nedostacima. Među pozitivnim učincima razvoja turizma u Osijeku veći dio ispitanika misli kako bi on mogao smanjiti depopulaciju, poboljšati kvalitetu života lokalnog stanovništva, poticati razvoj malih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, oživiti tradicijske zanate i obrt,

privući razne investicije te razvijati ostale gospodarske grane. Svi ispitanici smatraju kako bi turizam trebao razvijati sam Grad Osijek, odnosno lokalna samouprava zajedno s turističkom zajednicom grada. Neki tvrde da u razvoj treba biti uključeno i lokalno stanovništvo koje bi trebalo pokazati interes za razvojem turizma. Na pitanje što bi to motiviralo turista da odabere Osijek kao turističku destinaciju gotovo svi ispitanici smatraju da je to zanimljiva gastronomska ponuda i vinske ceste na području Baranje, zatim mir, bogata vegetacija, kulturno-povijesna baština grada te različita događanja na području grada. Dok većina misli da treba razvijati riječni turizam, neki misle da to treba biti cikloturizam, a drugi pak vide perspektivu u razvoju kongresnog turizma dok navode i razvoj ruralnog, kulturnog, manifestacijskog i ekoturizma. U preporukama za unaprjeđenje turističke ponude nalaze se različiti stavovi i mišljenja, primjerice da turistima treba ponuditi više sadržaja, poboljšati marketing, stvoriti turistički brend, urediti okoliš i interaktivne sadržaje te područje Tvrđe, organizirati veća događanja s objedinjenom ponudom prijevoza, postavljanje turističkih karti grada, karti javnog prijevoza, uputa i preporuka na više stranih jezika, povećati smještajne kapacitete te broj parkirnih mjesta u centru grada.

4.3. Rasprava rezultata istraživanja

Budući da je uzorak bio raznolik s obzirom na dob, spol, obrazovanje i zanimanje može se utvrditi da su obuhvaćena različita mišljenja i stavovi. Prema dobivenim rezultatima intervjua sastavljena je SWOT analiza o razvoju turizma u gradu Osijeku. To je metoda koju koristi svako poduzeće koje želi postati konkurentno na tržištu te razvijati svoje poslovanje, njome se razmatraju snage, slabosti, prilike i prijetnje. Snage i slabosti odnose se na stanje unutar poduzeća na koje je lakše utjecati, odnosno cilj je minimizirati slabosti te ih pretvoriti u snage. Prilike je potrebno maksimalno iskoristiti, a prijetnje nastojati izbjeći.¹⁰⁵ Osim što je primjenjiva u poduzeću bilo koje vrste, SWOT analiza može se koristiti u skoro svakoj situaciji koja želi ostvariti određeni cilj.

¹⁰⁵ <https://www.markething.hr/sto-je-swot-analiza-i-koje-su-smjernice-potrebne-za-izradu/>

Tablica 5: SWOT analiza grada Osijeka kao turističke destinacije

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - veliki broj različitih događanja - specifična gastronomska ponuda - blizina PP Kopački rit - visoka razina sigurnosti - dobra prometna povezanost - odsutnost buke - veliki broj parkova u gradu - dugačka šetnica uz rijeku Dravu - visokokvalitetna vina zbog duge tradicije i idealnog područja za vinograde - visoka razina gostoljubivosti stanovništva - veliki broj biciklističkih staza i ruta 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatak stručnog kadra - loša suradnja lokalne zajednice s gradskom vlasti - stanovništvo koje ne cijeni dovoljno potencijalne turističke resurse - nedostatak projekata ili financiranja malih poduzetnika - nema jasne strategije niti upravljačkog tijela - nema autoceste prema Mađarskoj - loša zračna povezanost
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - blizina velikih gradova - položaj uz rijeku Dravu - bogata kulturno-povijesna baština - netaknuta i nezagađena priroda - bogata flora i fauna 	<ul style="list-style-type: none"> - loša ekonomska situacija - iseljavanje mladog stanovništva - neadekvatno tretiranje komaraca - nezainteresiranost lokalne samouprave - primorski dio Hrvatske i grad Zagreb kao velika konkurencija

Na temelju detaljnog pregleda resursno-atraktivne osnove i SWOT analize može se zaključiti da područje grada Osijeka svojim prirodnim, nezagađenim okruženjem, povoljnim položajem uz rijeku Dravu te blizinom Parka prirode „Kopački rit“ ima značajan potencijal za razvoj grada kao konkurentne turističke destinacije. Nadalje, među najvećim prednostima koje se značajno ističu su specifična enogastronomska ponuda, visoka razina sigurnosti, gostoljubivost lokalnog stanovništva te razvijeni biciklizam s velikim brojem biciklističkih staza i ruta. Usprkos tomu, postoji niz slabih strana na kojima grad Osijek treba poraditi, to se odnosi na sve društvene razine – od turističke zajednice, lokalne samouprave sve do pojedinog stanovnika. Neke od najvećih prijetnji su loša ekonomska situacija, iseljavanje mladog stanovništva te neadekvatno tretiranje komaraca. Grad bi trebao unatoč svim prijetnjama valorizirati prilike te maksimalno iskoristiti prednostima kojima raspolaže.

5. MOGUĆNOSTI RAZVOJA SPECIFIČNIH OBLIKA TURIZMA NA PODRUČJU GRADA OSIJEKA

Područje grada Osijeka nalazi se na istoku kontinentalne Hrvatske, prepoznatljiv je kao poljoprivredna i industrijska zona na nepreglednim ravninama zbog čega se na prvi pogled čini turistički neatraktivnom. Ovim radom želi se prikazati upravo suprotno i to naglašavanjem resursa kojim ovo područje raspolaže. Na temelju detaljne obrade resursno-atraksijske osnove i primarnog empirijskog istraživanja moguće je utvrditi mogućnosti razvoja sljedećih oblika turizma:

- Eno i gastro turizam – Cijelo područje grada Osijeka i okolice specifično je po svojoj gastronomskoj ponudi istočnih, germanskih, mađarskih i slavenskih utjecaja. Zahvaljujući pogodnim klimatskim uvjetima, ovo područje idealno je za uzgoj vinove loze zbog čega su Baranjsko, Đakovačko i Erdutsko vinogorje među najpoznatijima u Hrvatskoj i izvan nje. Može se utvrditi da grad Osijek sa svojom okolicom ima potpunu enogastronomsku ponudu koja može privući turiste motivirane tradicionalnom lokalnom kuhinjom. U zadnjih nekoliko godina intenzivno se radi na razvoju enogastronomskog turizma organiziranjem različitih događanja na tu temu na području grada i izvan njega gdje lokalni proizvođači predstavljaju svoje proizvode posjetiteljima.
- Riječni krizing turizam – Grad Osijek se pruža uz rijeku Dravu te se nalazi nedaleko od rijeke Dunav. Položaj na rijeci Dravi tek se počinje kvalitetno iskorištavati dolaskom riječnih kruzera u grad koji prolaze kroz velike europske gradove poput Budimpešte, Beča, Beograda i Bratislave. Putovanja dunavskim kruzima kroz navedene gradove svake godine bilježe značajan porast što može pozitivno utjecati na novu sliku o Osijeku kao konkurentnoj turističkoj destinaciji.
- Cikloturizam - Osijek se može pohvaliti bogatim sportsko-rekreacijskim životom s različitim udrugama, klubovima i udruženjima (veslanje, lov, ribolov, biciklizam, streljaštvo, jahanje, tenis, odbojka, nogomet, košarka, rukomet, planinarenje, kuglanje, atletika i gimnastika), međutim sport koji se najviše ističe jest biciklizam. Osijek svom lokalnom stanovništvu, ali i posjetiteljima nudi veliki broj uređenih biciklističkih staza na području grada i šire te različitih ruta koje povezuju nekoliko europskih zemalja zbog čega bi se već u bližoj budućnosti mogao brendirati kao grad bicikala.

- Ruralni turizam- Okolica grada Osijeka pogodna je za razvoj ruralnog turizma zbog čistog okoliša, ljepote krajolika, specifične gastronomske ponude i kulture života i rada. Taj potencijal prepoznaju mnogobrojna obiteljska poljoprivredna gospodarstva i seoska domaćinstva čiji se broj kontinuirano povećava, a svojim gostima nude usluge smještaja u tradicionalno uređenim kućama, tradicionalnu kuhinju te sudjelovanje u pripremanju hrane te u različitim tradicijskim zanatima.
- Ekoturizam - Jedna od najvećih prednosti jest velika prekrivenost šumama, prirodno i nezagađeno okruženje i to ne samo izvan područja grada, već i u njegovoj unutrašnjosti koja raspolaze velikim brojem parkova. Budući da je sve veći broj turista željan mira i tišine, Osijek kao manje urbano područje nudi čist okoliš, sigurnost te odsutnost buke. Osim toga, na samo 20 kilometara udaljenosti nalazi se i zaštićeno močvarno i poplavno područje s više od 2 000 vrsta flore i faune, a to je Park prirode Kopački rit koji i dalje upotpunjuje svoju ponudu i usluge.
- Manifestacijski turizam – Osijek kao relativno malo urbano područje nudi tijekom cijele godine značajan broj manifestacija različitog karaktera – folklornih, glazbenih, kulturnih, sportskih i enogastronomskih. Grad kontinuirano radi na poboljšanju i povećanju ponude, a sukladno s tim se povećava i broj posjetitelja što može značajno utjecati na porast u broju noćenja.
- Lovni i ribolovni turizam – Zbog velike prekrivenosti šumama i velikog broja lovišta te lovnih društava cijelo područje Osječko-baranjske županije pogoduje razvoju lovnog turizma, dok Drava i Dunav, osim kruzing turizma, pogoduju i razvoju ribolovnog turizma. U gradu Osijeku održani su dani lova i ribolova, natjecanja u kuhanju fiš paprikaša, organiziraju se ribarski dani u Kopačevu s velikim brojem posjetitelja s područja cijele Hrvatske.

Kao i u ostalim dijelovima Hrvatske, tako i u Osijeku svake godine dolazi do porasta ukupnih turističkih dolazaka i noćenja, međutim ta brojka je relativno mala te je nužno raditi na njezinom porastu. Dakle, iako se u posljednjih nekoliko godina osjeća značajan pomak, ne postoji jasna strategija razvoja turizma niti su svi sudionici turizma uključeni jednako. Turizam povlači čitav spektar ekonomskih, gospodarskih, kulturnih i ostalih aktivnosti, otvaraju se nove mogućnosti zaposlenja, potiče se razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, oživljavaju se tradicijski

obrtni i zanatli. Posebno je važno naglasiti sve ekonomske funkcije koje bi turizam omogućio, s obzirom na trenutnu ekonomsku situaciju zbog koje sve više mladog stanovništva napušta svoje mjesto prebivališta. Pored nepovoljne ekonomske situacije te loše političke i društvene klime, najveći nedostatak ovog područja jest loša suradnja turističke zajednice s turističko-ugostiteljskim objektima, s gradskim i županijskim vlastima te nedovoljna educiranost kao posljedica nepostojanja tradicije u turizmu na području grada Osijeka. Lokalno stanovništvo nije dovoljno zainteresirano za razvoj turizma zato što ne shvaća koliko zapravo potencijala ovo područje nudi, a potreban je zajednički rad na svim razinama. Ono što predstavlja problem građanima tijekom ljetnih mjeseci jest neadekvatno tretiranje komaraca zbog čega je grad dobio naziv „komarac-grad“, ozbiljnim pristupom ovom problemu privukao bi se veći broj posjetitelja. Može se zaključiti da grad Osijek ima značajan potencijal za razvoj specifičnih oblika turizma, potrebno ih je prepoznati te valorizirati na adekvatan način u zajedničkom radu svih sfera društva. Grad treba iskoristiti svoj položaj na rijeci Dravi kao predispoziciju za riječni turizam, iskoristiti svoju specifičnu enogastronomsku ponudu i kulturu života i rada, unaprijediti ukupnu turističku ponudu i povećati sadržaje za turiste, osvijestiti Osijek kao zeleni grad, brendirati ga kao grad bicikala, povećati broj suvenirnica, educirati turistički sektor, poboljšati marketing te promovirati grad putem društvenih mreža.

6. ZAKLJUČAK

Turizam kao važan gospodarski sustav sačinjen od nekoliko gospodarskih grana, svake godine postaje sve važniji dio ukupne globalne ekonomije. Ovaj složeni fenomen ima dugu tradiciju čiji početak obilježava glavni pokretač turističkih kretanja zbog kojeg ljudi putuju i u današnje vrijeme – zdravlje. Osim svoje zdravstvene i rekreacijske funkcije, turizam doprinosi obrazovanju i općoj kulturi ljudi te smanjuje socijalne i klasne razlike. Pored toga, turizam doprinosi i svojim ekonomskim funkcijama na način da stvara veliki broj radnih mjesta, razvija gospodarski nerazvijena područja, pomaže u pretvaranju neprivrednih resursa u privredne, potiče međunarodnu razmjenu dobara i sl. Usprkos tome, kraj Drugog svjetskog rata doveo je do naglog razvoja turizma što je rezultiralo pojavom uniformiranog ili masovnog turizma s velikim brojem negativnih posljedica, a to je posebno istaknuto u okolišu. Potrebno je naglasiti da turisti postaju sve zahtjevniji, ekološki osvješteniji, pokazuju veću želju za egzotičnim destinacijama i upoznavanjem lokalnog stanovništva. Kada se uzme u obzir područje Republike Hrvatske, može se utvrditi da „sunce i more“ čine vodeći motiv za dolaskom. Iako takav turizam donosi veliki udio prihoda u cjelokupnom nacionalnom gospodarstvu, donosi i niz negativnih posljedica poput sezonalnosti, preopterećenosti smještajnih jedinica, nezadovoljstva lokalnog stanovništva, gradskih gužvi i buke. Kako se trendovi mijenjaju u svijetu, tako se mijenjaju i u Hrvatskoj, zbog čega su turisti sve više privučeni doživljajima i novim iskustvima, gastronomijom, zabavom, sportom i rekreacijom te zdravljem. Budući da najpoznatiji hrvatski turistički proizvod gubi na značaju zbog čega je potrošače sve teže zadovoljiti, Hrvatska treba i mora razvijati specifične oblike turizma. Poticanje razvoja specifičnih oblika turizma dovelo bi do unaprjeđenja održivog i cjelogodišnjeg turizma i to na području cijele Hrvatske. Nautički turizam predstavlja trenutno najrazvijeniji specifičan oblik turizma zbog čistog, toplog mora te razvedenosti obale s velikim brojem otoka i otočića. Osim nautičkog, Hrvatska ima još mnogo drugih potencijala za razvoj ostalih oblika turizma poput kulturnog, vjerskog, ruralnog, sportsko-rekreacijskog, zdravstvenog, lovnog i ribolovnog, enogastronomskog i ekoturizma. Iako se područje grada Osijeka na prvi pogled čini turistički neatraktivno, detaljnim istraživanjima može se utvrditi da ispod svoje površine ipak ima značajan potencijal za razvoj enogastronomskog, manifestacijskog, ruralnog, lovnog i ribolovnog, riječnog kruzina turizma te cikloturizma. Postoje i čimbenici koji usporavaju razvoj turizma u Osijeku i okolici, kao što su loša ekonomska situacija, iseljavanje

mladog stanovništva, problemi s komarcima tijekom ljetnih mjeseci, loša suradnja lokalnih vlasti s turističkom zajednicom grada, konkurencija obalnog dijela Hrvatske i Zagreba. Iako se na neke ne može utjecati u bližoj budućnosti, neke nedostatke moguće je umanjiti putem unutarnjih snaga kojima grad raspolaže. Prije svega potrebno je valorizirati sve potencijale na kojima bi se turizam mogao graditi zbog svih pozitivnih ekonomskih i neekonomskih učinaka koje su prijekopotrebne ovoj regiji.

SAŽETAK

Turizam čini posebno važan gospodarski sustav koji je sastavljen od nekoliko gospodarskih grana, a svake godine postaje sve važniji aspekt ukupne globalne ekonomije. Postoji veliki broj važnih ekonomskih i neekonomskih funkcija koje turizam donosi sa sobom, ali usprkos tome, postoje i negativni učinci. Između ostalog, to je pojava masovnog turizma, pod čijim se utjecajem nalazi i Hrvatska. S obzirom da Hrvatska nudi puno više od sunca i mora, potrebno je kontinuirano razvijati specifične oblike turizma te na taj način potaknuti cjelogodišnji i održivi turizam. Jedan od načina jest uključivanje kontinentalnog dijela Hrvatske u turističke tokove. Cilj je ovog rada prikazati resursnu osnovu grada Osijek i okolice, trenutni turistički promet te mogućnosti razvoja specifičnih oblika turizma. Na temelju provedenih intervjua, može se zaključiti da je turizam u gradu Osijeku tek u početnoj fazi razvoja te da njegov položaj i kvalitetni resursi čine osnovu na kojoj se može razvijati budućnost kontinentalnog turizma, međutim potreban je veće zalaganje i suradnja državne vlasti, lokalne samouprave, turističke zajednice i samog lokalnog stanovništva.

Ključne riječi: turizam, turizam u Hrvatskoj, specifični oblici turizma, grad Osijek i okolica, turizam u Osijeku

SUMMARY

Opportunities for the development of specific forms of tourism in the area of the city of Osijek

Tourism is an extremely important economic system composed of several economic branches, and every year it becomes an increasingly important aspect of the overall global economy. There are a number of important economic and non-economic functions that tourism brings with it, but nevertheless, there are also negative effects. Among other things, it is a phenomenon of mass tourism, under the influence of which Croatia is also. Given that Croatia offers much more than sun and sea, it is necessary to continuously develop specific forms of tourism and thus encourage year-round and sustainable tourism. One of the ways is to include the continental part of Croatia in tourist flows. The aim of this paper is to present the resource base of the city of Osijek and its surroundings, the current tourist traffic and the possibilities of developing specific forms of tourism. Based on the conducted interviews, it can be concluded that tourism in the city of Osijek is only in the initial stage of development and that its position and quality resources form the basis on which the future of continental tourism can be developed, but greater engagement and cooperation the tourist board and the local population itself.

Keywords: tourism, tourism in Croatia, specific forms of tourism, city of Osijek and surroundings, tourism in Osijek

LITERATURA

KNJIGE:

1. Bartolucci, B. *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb, Školska knjiga, 2013.
2. Benašić, Z. et al. *Gastronomija & turizam sjeverno-istočne Hrvatske*, Vinkovci, Privlačica, 1999.
3. Čavlek, N. et al. *Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011.
4. Čorak, S. et al. *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Zagreb, Institut za turizam, 2006.
5. Kušen, E. *Turistička atrakcijska osnova*, Zagreb, Institut za turizam, 2002.
6. Jokić, B. *Turizam u sociokulturološkoj perspektivi*, Ekonomski fakultet Zagreb i Mikrorad, Zagreb, 1994.
7. Petrić, L. *Osnove turizma*, Split, Sveučilište u Splitu: Ekonomski fakultet, 2007.
8. Pirjevec, B., Kesar, O. *Počela turizma*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet - Zagreb, 2002.
9. Slivar, I., Golja T. *Europsko turističko tržište i trendovi razvoja*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, 2016.
10. Šuran, F. *Slobodno vrijeme, putovanje i turizam: sociološki pristup*, Buje-Buie, Happy-obrt za pružanje usluga i izdavačku djelatnost, 2016.
11. Vukonić, B., Čavlek, N. *Rječnik turizma*, Zagreb, Masmedia, 2001.
12. Živković, P. *Turistička privlačnost Osječko-baranjske županije*, Gradska tiskara Osijek, Osijek, 2008.
13. Živaković-Kerže, Z. *Osijek, povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote*, Zagreb, Turistička naklada, 2004.

ČLANCI U ZNANSTVENIM ČASOPISIMA

1. Bauer, J., Herr, A. Hunting and fishing tourism, *Wildlife tourism: Impacts, Management and Planning*, Chapter 4, str. 58.-78.
2. Brunsko, Z. Turistička motivacija, *Naše more : znanstveni časopis za more i pomorstvo*, vol. 49. no. 1-2, str.70., <https://hrcak.srce.hr/209280>

3. Demonja, D. Tourism and culture in the function of local economic development, *Podravina*, vol.14, broj 27, Koprivnica, 2015.
4. Grgić, I. et al. Could rural tourism revitalize rural areas in Croatia?, *Agroeconomia Croatica*. 7:2017. prema Skuras et al (2006.), str. 98.
5. Bartoluci., M. *Ekonomski učinci sporta u turizmu*, Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa "Menadžment u sportu i turizmu", Zagreb, 2004.
6. Wattles, I., Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti, *Civitas*, 2019., <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-4958/2019/2217-49581902201W.pdf> (5.9.2020.)

INTERNETSKI IZVORI

1. Negativne strane masovnog turizma, *Bioci.hr*, <http://bioci.hr/negativne-strane-masovnog-turizma/> (14.07.2020.)
2. Trendovi u turizmu u 2020. godini i u novom desetljeću, *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/trendovi-u-turizmu-u-2020-godini-i-u-novom-desetljeću/> (15.07.2020.)
3. World tourism barometer, Volume 18, siječanj, 2020., *unwto.org*, https://webunwto.s3.euwest1.amazonaws.com/s3fpublic/202001/Excerpt_UNWTO_Barom20_01_January.pdf (15.07.2020.)
4. Global and regional tourism performance, International tourism results, World 2019., *unwto.org*, <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance>, (29.08.2020.)
5. Dolasci i noćenja turista u 2018. godini, Zagreb, 15.2.2019., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-02_01_2018.htm (13.07.2020.)
6. Dolasci i noćenja turista u 2019. godini, Zagreb, 28.2.2020., *Državni zavod za statistiku*, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-03-02_01_2019.htm?fbclid=IwAR3ZJgpxkoxKv2KSEmWowJ68Spq1s8KXnKT8ahU5VEqHp_3-OkI_tbwoOw (13.07.2020.)
7. Objavljeni rezultati istraživanja „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj- Tomas ljeta 2017., 06.08.2018., *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/objavljeni-rezultati-istrazivanja-stavovi-potrosnja-turista-u-hrvatskoj-tomas-ljeta-2017/> (17.07.2020.)

8. Hoće li robinzonski smještaj postati novi hit u Hrvatskoj, 13.06.2017., *Journal.hr*, <https://www.journal.hr/lifestyle/putovanja/hoce-li-robinzonski-smjestaj-postati-novi-hit-hrvatskoj/> (18.07.2020.)
9. What is naturism?, *British naturism*, <https://www.bn.org.uk/aboutnaturism/> (18.07.2020.)
10. Kongresni turizam, *krk.hr*, http://www.krk.hr/ponuda/kongresni_turizam (17.07.2020.)
11. Domagoj Justament, Svjetska turistička organizacija objavila smjernice za razvoj gastronomskog turizma, 05.06.2019., *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/svjetska-turisticka-organizacija-objavila-smjernice-za-ravoj-gastronomskog-turizma/> (18.07.2020.)
12. Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, Zagreb, 2013., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf> (18.07.2020.)
13. Tomljanović, R., Boranić Živoder, S. Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, Zagreb, 2015., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf (18.07.2020.)
14. Rihelj, G. Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma u 2019.godini, 15.05.2020., *hrturizam.hr*, <https://hrturizam.hr/kapaciteti-i-poslovanje-luka-nautickog-turizma-u-2019/> (18.07.2020.)
15. Nautički turizam- jedan od najperspektivnijih oblika hrvatskog turizma, 30.07.2020., *geografija.hr*, <https://www.geografija.hr teme/nauticki-turizam-jedan-od-najperspektivnijih-oblika-hrvatskog-turizma/>(18.07.2020.)
16. Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.godine, Zagreb, 2013., *Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske*, <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija-turizam-2020-veljaca2013.pdf> (19.07.2020.)
17. Zdravstveni turizam, *Ministarstvo zdravstva*, <https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/zdravstveni-turizam/1343> (20.07.2020.)
18. Sayyah, I. 8 best ecotourism destinations, 06.06.2017., *tripping.com* <https://www.tripping.com/explore/8-best-ecotourism-destinations-in-the-world> (23.07.2020.)

19. Gastronomija&enologija, *Hrvatska puna života*, <https://croatia.hr/hr-HR/dozivljaji/gastronomija-i-enologija> (24.07.2020.)
20. Masciullo, M. Italian 2020 Enogastronomic Tourism Report to be Presented at BitMilano, 17.12.2019., *eturbonews.com*, <https://www.eturbonews.com/525388/italian-2020-enogastronomic-tourism-report-to-be-presented-at-bitmilano/> (24.07.2020.)
21. Boranić Živoder, S. Od resursa do turističkog proizvoda, Zagreb, 9.12.2016., *Hrvatska turistička zajednica*, <https://www.htz.hr/sites/default/files/2016-12/Snjezana-Boranic-Zivoder-OD-RESURSA-DO-TURISTICKOG-PROIZVODA-4120.pdf> (25.07.2020.)
22. Županijska razvojna strategija Osječko-baranjske županije 2011.-2013., Osijek, 2013., http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Osje%C4%8Dko_baranjska_%C5%BEupanija.pdf, str. 15.-19. (25.07.2020.)
23. JUPP Kopački rit, *Park prirode Kopački rit*, <https://pp-kopacki-rit.hr/jupp-kopacki-rit/> (25.07.2020.)
24. Pavošević, M. Kušaonice vina i piva, 20.06.2016. *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/kusaonice-vina-i-piva-655> (25.07.2020.)
25. Najveća kulturna manifestacija u istočnoj Hrvatskoj, *Osječko ljeto kulture*, <http://ljetokulture.osijek.hr/> (27.07.2020.)
26. O društvu, *Hrvatsko kulturno umjetničko društvo Željezničar*, https://hkud-zeljeznicar.hr/?page_id=22, (27.07.2020.)
27. Njikoš, J. Nastanak Hrvatskog tamburaškog saveza u Osijeku, Osijek, 2011., *Hrvatski tamburaški savez Osijek*, <http://htso.hr/nastanak/> (27.07.2020.)
28. Ruktvorine Mara Vakos Osijek, hok.hr, *Hrvatska obrtnička komora*, <https://www.hok.hr/cehovi-i-sekcije/tradicijski-i-umjetnicki-obrti/ruktvorine-mara-vakos-osijek>, (28.07.2020.)
29. Tradicijski obrti, 20.11.2017., *Tržnica d.o.o. Osijek*, <https://www.trznicaos.hr/tradicijski-obrti/> (28.07.2020.)
30. Top 10 seoskih domaćinstava Slavonije i Baranje, 07.07.2010., *Jutarnji list*, <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/top-10-seoskih-domacinstava-slavonije-i-baranje-2120235> (28.07.2020.)

31. Manifestacije i festivali, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/manifestacije-i-festivali-113> (27.07.2020.)
32. Glojnarčić, V. Turiste sve više privlače posebni oblici turizma, 29.04.2016., *mirakul.hr.*, <https://www.mirakul.hr teme/turizam/turiste-sve-vise-privlace-posebni-oblici-turizma/#> (28.07.2020.)
33. Mandić, M. Sve rute počinju iz Osijeka – regionalnog centra cikloturizma, 14.08.2018., *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/372659/3/Sve-rute-pocinju-iz-Osijeka---regionalnog-centra-cikloturizma> (28.07.2020.)
34. Top događanja, *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/index.php>, (28.07.2020.)
35. Pavošević, M. Wellness i zdravlje, 20.06.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka* <https://www.tzosijek.hr/wellness-i-zdravlje-665> (29.07.2020.)
36. Pavošević, M. Sportski centri i klubovi, 20.06.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/sportski-centri-i-klubovi-669> (29.07.2020.)
37. Tz Osijek, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/hoteli-83> (30.08.2020.)
38. Tz Osijek, 17.05.2016., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/restorani-i-pivnice-87> (30.08.2020.)
39. Osnovna obilježja Osječko-baranjske županije, 19.12.2005., *Program zaštite okoliša za područje Osječko-baranjske županije*, <http://www.obz.hr/hr/pdf/zastitaokolisa/Osnova%20obiljezja.pdf>, str.43. (28.07.2020.)
40. 16. Sajam lova i ribolova - SALORI u Osijeku od 12. – 14.travnja 2019., 29.03.2019., *Lovački vjesnik, Hrvatski lovački savez*, <https://www.hls.com.hr/lovacki-vjesnik/16-sajam-lova-i-ribolova-salori-u-osijeku-od-12-14-travanj-2019> (29.07.2020.)
41. Budućnost hrvatskog turizma gradit će se na gastro i enoturizmu – Darko Lorencin, 22.01.2014., *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/223378/7/Buducnost-hrvatskog-turizma-gradit-ce-se-na-gastro-i-enoturizmu> (29.07.2020.)
42. Rihelj, G. Osječki knedl sat postaje novi turistički proizvod, 05.09.2016., *hrturizam.hr.*, <https://hrturizam.hr/osjecki-knedl-sat-postaje-novi-turisticki-proizvod/> (19.07.2020.)

43. Budućnost hrvatskog turizma gradit će se na gastro i enoturizmu – Darko Lorencin, 22.01.2014., *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/223378/7/Buducnost-hrvatskog-turizma-gradit-ce-se-na-gastro-i-enoturizmu> (29.07.2020.)
44. U Osijeku uručene godišnje hrvatske turističke nagrade, 05.10.2019., *grad Osijek Osječko-baranjska županija Republika Hrvatska, Službeni portal grada na Dravi*, <https://www.osijek.hr/u-osijeku-urucene-godisnje-hrvatske-turisticke-nagrade/> (29.07.2020.)
45. Program razvitka turizma u ruralnom prostoru na području Osječko-baranjske županije, *Osječko-baranjska županija*, <http://www.obz.hr/hr/pdf/Program%20razvitka%20turizma%20u%20ruralnom%20prostoru%20na%20podru%C4%8Dju%20Osje%C4%8Dko-baranjske%20%C5%BEupanije.pdf> (30.07.2020.)
46. Aktivni, kulturni i ekološki turizam Baranje, 09.10.2017., *Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek*, <http://www.zeleni-osijek.hr/aktivni-kulturni-i-ekoloski-turizam-baranje/> (30.07.2020.)
47. Pavošević, M. Zdravstveni turizam: klaster Pannonian Health, 28.02.2018., *Turistička zajednica grada Osijeka*, <https://www.tzosijek.hr/stranica.php?id=955> (30.07.2020.)
48. Odsjek za turizam, Turizam Osječko-baranjske županije, *Hrvatska gospodarska komora*, <https://www.hgk.hr/documents/turizam5bb47cb4e9503.pdf> (19.07.2020.)

OSTALA LITERATURA

1. Hegeduš, I., Koščak, I. *Vjerski turizam u Republici Hrvatskoj*, Stručni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu
2. Ratković, I. *Španjolska kao destinacija sportskog turizma*, Završni rad, Čakovec, 2017.
3. Šipić, L. *Usporedba razvoja ruralnog turizma Hrvatske i Francuske*, Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, 2016.

POPIS TABLICA

Tablica 1: Podaci u svijetu i Europi za 2018. godinu	5
Tablica 2: Podaci u svijetu i Europi za 2019. godinu	5
Tablica 3: Ukupni dolasci i noćenja u Hrvatskoj u srpnju i kolovozu za 2018. i 2019. godinu	8
Tablica 4: Dolasci i noćenja stranih i domaćih turista u Hrvatskoj za 2018. i 2019. godinu	8
Tablica 5: SWOT analiza grada Osijeka kao turističke destinacije.....	38

POPIS SLIKA

Slika 1: Kompleks osječke barokne Tvrđe.....	26
Slika 2: Hotel Osijek uz promenadu na rijeci Dravi	29

ŽIVOTOPIS

Osobne informacije

Ime i prezime: Vanesa Brkić

Adresa: Vjekoslava Celestina 50b, 31 000 Sarvaš (Hrvatska)

E-mail: brkicvanesa07@gmail.com

Datum rođenja: 07.07.1997.

Državljanstvo: hrvatsko

Radno iskustvo

2018.-2018. : Istraživanje tržišta, Brand Karma, Zadar (Hrvatska)

2018.-2018. : Ispomoć u kuhinji hotela, Schwarzwälder Hof, Altglashütten (Njemačka)

2019.-2019. : Recepcionarka, Falkensteiner Premium Camping, Zadar (Hrvatska)

2019.-2019. : Sobarica, Altglashütten (Njemačka)

2020.-2020. : Ispomoć u kuhinji hotela, Schwarzwälder Hof, Altglashütten (Njemačka)

Obrazovanje i osposobljavanje

2012.-2016. : Državna matura, Jezična gimnazija Osijek (Hrvatska)

2016.-2020. : Preddiplomski studij kulture i turizma, Sveučilište u Zadru (Hrvatska)

Osobne vještine

Materinski jezik: hrvatski

Strani jezici: engleski (B2), njemački (B1), talijanski (B1), španjolski (A1)

Komunikacijske vještine: komunikativnost, izražena sposobnost prilagodbe multikulturnom okruženju stečena tijekom rada u inozemstvu, rješavanje konflikata

Organizacijske vještine: sklonost timskom radu, rad pod pritiskom, dobro snalaženje u stresnim situacijama, sklonost planiranju, organiziranost

Digitalne vještine: obrada podataka (samostalni korisnik), komunikacija (iskusni korisnik), stvaranje sadržaja (samostalni korisnik), sigurnost (samostalni korisnik), rješavanje problema (samostalni korisnik)

Konferencije: Inspire me konferencija, Zadar 2017.

Turizam na virtualan način (Ritam kulturizma), Zadar 2018.

My smart city, Hackthon i konferencija, Zadar 2018.